



Материал этнография,
собрание

Кондугалово

1958

Мок - Кешен

Vol. 7. 1

158

Кондурова.

№ 1 1858

Уш Кемин

Шар суу

Кышталы.



1. Чес - кенан р. Тар-егу в. 1

2. Чыр. Ак-Траман кон-б. 1 23

8 инд.

2 кон-б.

1. Шүлкүбаев Кудайберген - 80'
ур. Гертүке Тар-суу кышт.
(азыркы Казыл - Байрак кбз).

Торткүл с/с

Кемин р.

- 2 Шүлкүбаева Салкыка - 71 м.

ур. Бешкүрөң Тар-суу кышт.

Торткүл с/с

Кемин р.

Айбалыдай кичине нагар бала
болду. Бабасы ун, Балкан салкыналар
темирденге.

Нонок чал элтекеми булбейт,
чеген чал эмес, эми эстен ай-
тып бер. Гертүки

илгерки кезде нонок айтыгы
ден калганга айтыгыс.

илгерки унакта бир патша
кан бар экен. Хандын озуна
бир уназири бар экен.

кандын кызын озукчу уа-
 зирн багын алган экен,
 Кан уазирин элбегин уула
 ылат. Ууда түрөө бургу-
 тун ылат, кан уазирн ме-
 неке келсе бир абышка
 бир кемпир отураб,
 Абышка кемпир марбашына
 марбалагык тилин отураб.
 Кан уазирн менен кеткен
 бу кандай оокат кылат
 болдуккен деп ойлойт. Кан
 кеткен баратса бир каз
 улат. Ба каз утканда
 кан уазирине айбат
 бу кас энеке урун ушбу
~~маа~~ ушукун тилеги бүткөн
~~маа~~ үз күзгө гелин айта-
 сын үз күзгө келин

айтпасак ³ башыңды алам
деди кан угазирине.
Болбакы үз күн болуп
кайгы кандын угазирин
зар заана болду. Угазирдин
балып алган кызы айтат
~~ата~~ аа эмне зар заана
болосуу ол каздын чыккан
оюскер макишы кан маки^у
катын макишы эр маки^у
ден чыгадыгы дечесини
деди кызы. Анан болбакы
угазкер канга айтат. Кан
муну саа кем айтты, айт
кан кеминки айт болбосо
башыңды алам деп кан
кыйнайт. муну буроо
айтты саа дейт. Анда
угазирин баия сизден

Балыкчанган ⁴ ~~до~~ кызын
айтты дейт. * Кан мед-
деттерин чакырат гүзүр
азыраган озунун казын
алкел дейт. (Силердин
кызматчылар тамак болсун
дегенге. Жомон макта
Бир тагы Тоо, бир тагы
зоо дегендей мал бир терге
канала берсе минген же-
дей эле мал арыктай берет.
Баары силердин амгырыңар
эместе. Зыйан болбосун
деп ойлойус).

Кызды алк келип кийин
нин баарын чегин алк
койнокто койун аны
огу оокат кыла албаган
тамак терге, кешкир токта

алманын 5 Тамбаган деп
кан жергелерине ашыр
кылат. Бойбак кызды
укаштырып алып маары
кызырын туруп бир мар
башына конуп, мартабала
тккенен бир кештир таала
толуруп кызды Тамбаган кетет.
Ал кештир таа манбак оокат
кылыгаткан экен, бир башы
тас баласы бар экен.
манбак оокат — манбак деген
маныз оокон та манас кызыра
манак болсо Тамбаны менен суу
рулуу барын арайсы мерге тогулат.
Балам менен үчүн Турсага
мен сен болалканын дейт
таа. Кыз мен сузди ба
лам дейт. Таала кыздын
койночунун токтолупкан бир
кокок таа таа. Ал кококго
базардак таа шуу

алы келген 6 берест. Тон
кыз Тону сайын алы Тону
сайышат. Тонуну сайыгы-
рун оскортуу байыкыны
байыгыт. Метини Тирин
болгондон кийини энеден
кийинини баарын кийини.
Тин болгондон кийин
базарга барып бир тоор
кыргакгы сарат сайышат.
Базардан доры алы келет
байыгы Таз боланын ба-
шына маан башын
ылды карагы, бурун
мотору талы азын койот.
Боланын сары башыны
сары суу талы алат.
Анан айылат, Баныны
кундузгай кара таз та-
лат.

Байагы ⁷ балага байагы кыз
тийет. Балага абдан
баган кийизет. Байагы
саратты айктырат. Ошол
унакта как алтын кийик
куудурат деген кабар кайра
угулат. Ал алтын кийик
кармаган кишиге тартуу
тартмагы берем дейткан.
Байагы кыз кийиндеги айбат
сен кармайсың алтын кийик
ашикто кан тартуу берем
дегенде алба дейт.

Тартуу Тартууну баладан
тартуу, даамды үндөн
баран сазууу генде
кайра тарт дейт.

Кийикти эл куун кармат-
кайт, байагы бала
кармат.

8
Бала канга алтараат.
Жан Тартуу берген
десе Тартууну талаадан
Тартуугу, даамды үйдөн
Т сызуугу деп бала кетет.
Бала үйүнө кетет. Бир
кере күндө киинге бай
бала келип Тартуусун ал-
сын деп кон такырдаат.
Жаңга бала бараат. Кон
сыйлыкты кон берет. Жаңгы
сен Тартуунду алгандан
киин коңоко такыр деп
кыз тайын кыган. Бала
Тартууну алгандан киин
кангы коңоко такырдаат,
Жан коңоко келет. Кон коңоко
келип таам татыматканда
бир башкага таам
мен калат.

кыз кан үчүн бир башкага
гаам байлардан. Ошол
гаамды тытканын кан бир
бармагын тиштеп калат.
Анда кыз айтат: бу эмне
аргуу бекен не себептен бар
магызыгын тиштеп калдым
дейт, Кан байлагы даамын
сызып, козунун маанын то-
гун эмгекке айткан үчүн
келет, мааны кыз байлагы
указиринде түргөндө бир
башкага даам масам бер-
ген. Ошол даамды азыр
табынотурат кан. үчүн кел-
генде кан байлагы кызды
кайлака алпарып тошпа-
гыңар ^{не}ден мендегтерден
сүрөт ^{келет} ~~мек болсо керек~~ Ал эмгекти
~~олсо керек~~ үчүндөй

күңүм оокатын ¹⁰ күңүм кы-
ган терге алпарын тау-
тагалбыс дейт. Байагы
кызды күңоозу менен конок
такырбат кан. Конок таар
канда күңоозу ооо
келет. Келгенде айтат кыз:
менин атамды каз уса
ушунун тилин таан бер
ден кыйнадаңыз, ^{Тилин} таан айт
атам тагалбай мен айт
берсем менен талас
терге алпарын таагады
алпарын таагады амыр
бүтүрдүзүз. Ошол маман
бала бу, маман келтир
бу, кызыңыз мен дейт.
указар атокер тааксы
кан тааксы, катын тааксы
зо тааксы деген ошондон

каптан экен. "Анан атазы
патшалык таптызын берген
экен кызына.

Койу кара короосу ак.
Адамдай апазы бар,
укуруктай тапазы бар.

мандырмалы; Койу кара деген
мазусу, короосу ак деген казас,
адамдай апазы бар деген ур,
укуруктай тапазы бар деген
келем алдагы колунуздагы.

Саңаору бар саны мек
Адамдай акылы бар тамы мек.

мандырмалы. саңаору бар саны
мек деген казасдалы сызык.
Адамдай акылы бар тамы мек
деген мазины маткан мазу
майды казакка сызырды.

12

алгандан ийин берги кар-
ган тоогоосун сызык деп
койот.

саңоор - кунтун бастыр ту-
нунда мол-мол сан-сан
туну болот ошону саңоор
деп койот.

Севелек буудайды
ийгелек канка салдым,
Асты кар үстү ток
тегирмеңге салдым.

Аны саан келгилсам,
Тыгалек үйдөн түгүндө
тугалек койок татантар.
Кезилбеген байбак менен
урады, казылбаган ороого
тунуу кетти.

(Бабаккенн бир кемеге
бойон койун ушуну багы

ден койот, 3 тапкан хичи
батышке дейт, тапнаса ай-
тапкайт. Койн та Маршен
дене баки моқты коңун айты
эмес беле).

мандырмач; севлек буудай
коңдун дәнеги, тигелек
капка салдым деген коңдун
оңу, астын бар үстү моң
дегенни мер, мердин асты-
нан ылат, үстү ачык болот.
Койон аннак кар, кезилбеден
тайлак күндүн нуру, күндүн
нуру тигенде кар эрин
мерге сиңип кетет. Жазыла
ороо деген мер.

Бойлатан берн тегератан,
эңмен ыгып кетиптер.
Айтмай нурусу коңулден
ыгып кетет тургайы.

үдүлүна.

макал макал деп эле бир-
 немени айта берсе болот,
 кичине парк бар парктуу
 немени айтса болот, бир
 неменин үдүлүна келби-
 рип айтса, үдүлүна туура
 келсе айтып керек.

үдүл- сиз бүрөөгө сөз айт-
 тыңыз, ал туура болбой
 туура эмес айтсаңыз
 мен макалдаттып ан-
 дай эмес мындай

сөздүн үдүлүн туура айтпай-
 сызбы дейм да, (маани, кезиңи үдүл
 сөзгө сөз келеттеде айтып
 керек, сооту сөс туурайт.
 Мамакка ичин түшнесин
 токойго ^{кучу} ~~мамакка~~ түшнесин.

Ак шумкар үзкүлөсүн деп мактайт.
 Астында майып койгон торук бар.
 Ак тулпар күлүмүн деп мактайт.
 Астында казып койгон орук бар.
 Эр мийит гөзөмүн деп мактайт.
 Маңдайга тазып койгон шорук бар.
 Токонго кычуз түмсө чырка-
 кактан тикенектен араман
 барын алабайт. дейт.

~~Жалпа~~ наамгыл киши билет.
 наамгыл киши акыбы менен ойлойт.
 Ошо сөз үдүлүк морайт.
 маман менен дос болууга
 маңыс менен каз бол
 деген. маман эңке айтсаң
 да, таңыбатын кетип калат,
 маңыс менен канча каз
 болсоң да мамандыкка бар-
 ыайт. Копуро оодо кет
 тиги калмагашчунун түшүндө.

Кунары ток тигибтен куу-
ран калган тол оодо.

Кунар - мааниси ток, агау-
кертүүлүгү ток тигиб.

Эр нерсенин маани-
сине түшүксө албаган, теге
албаган иши.

Создун удулука кетпейт,
~~то~~ мен кеширекен туркайыш.
илерки жинчилер маукоч
эле болсо терек.

маукоч -

Биз кидинсе бала кезде доо-
гынн отуруп Калмирза
ырдаты.

Чоң Кеминдин сазына гелдик,
Чолпонбайдын ^{байы} ашына гелдик.

Чоң Кеминдин сазында
Чолпонбай байдын ашында

Гоу Сооромбай ¹⁴ Башында
Гоулондоу коуу майнаатта
иниси шабдан кашында
Тоайакем экен байбашы
белми экен ^{Гоу} сарбашы.
Букарауу Тенгиз тургени
Бууданни сага Гоу Намыс.

Шашмабашдан Теңирмен
Бу кор~~ж~~тойт экен Теңирден
Ак мына экен унууе
Биздин арам берген булубуе,
Сенин номунду меген дууладу
Унууду меген ууладу.
Айран Куиуук оозуна
Ким Талат анын дооуна.
(Жамырзатини ыры).

Тайбектин кимбизин саба-
дыны агасы мырзбек.

Ыйламага ~~18~~ сорога ыккы ат тапты.
Тонбектин ашында

Халмырза ырдаты;
Кызык болотто тапкан айтагы,
Дыйканбайдын мырзабек
Эл айтады мырза деп
Мындай Тораат ылдедир
Баасы муз он тектедир
Башында Канат бергендир
Дагы барсау даа берет
Дагы ушундай Тораатты.
Курчбек келди күйүгүн
Душманын Түраат сүйүнүн
Күскүндар меви атызды
Албараты басты ал барды
Сени тууган катынды.
Кызарттын кызын беликен
Халмырза ыргы чы салды.
Тап ичкиге жетпейин эми.
(мадыгой келетир - пелмагус
Келетир да).

19
ишери ыргылар аш-той болсо
же бир нече Табадыз дейсе
тынгусе экен.

Кашырза гоубектин ашана
кетипаратеа эки мигит так-
тай тулип матантыр ашондо
Кашырза ыргандыр:

Арзан эмес мал танмак
акдоо эмес ат танмак
эртеден кечке тарбактан
тактай тулген жокмак.

Сагымбай айтын берип узак
чиренип кыстарга маждурен
ашондон узакмоого кашту
болуп калды да.

Анабайды акундар
Алда Талды беренип.
Азгыракты атын сулоолукту
бир мигит келип калды.

Оң үз бала кошок түгөз-
түгөкти тукувалымы. Кошок
түгөтүгөнде барып анангай
идишти.

Ызак молдо чироттуу деп
бир таары айтып, катын-
дар чироттуу деп бир таары
айтып калды, көрсө ызак
молдо чироттуу.

Мен бир зым аркан берип
тибердим эле аңа керекке
тарадымы?

Чы ээси жок болсо комсоо-
рок болот экен.

Кайындары нарында экен.

Койун чркүтүп айдан түрөт
дейт. Баласын оңоруп түрөт
дейт. Ыйлап болбогону
тургайты, эртең менен эле
калданды эле айылга

баравыс ден, ^{02.21} конок келен үйгө
чыкпай калчардыкбы.

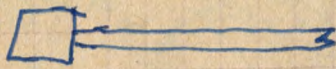
эстейин деген матам ойума
төмө түзүрөйт.

Даң оо өзүн айтыса сөө
тайындугу болот. Эң үз күнгө
тейин бир кеме табылган
кайса фанарын берерин.
комуркейин, ошукчулук
ошукчулук кезин кылам.
Кезинчилек кылган үчүн
кар болбойт.

Ай тили бир кеме карман
сууруй бурган, мык суурат.
Кыркач - муку менен мык
түзөйт, ай тили менен мык
суурат. Бирок бир кеме
кезет, гоң бычак болчу сынан
кичирин калганынан гарык
тарбын койгом.

түрү - түрү Кечен Калы.
 Тың Кешкерги, оон
 соонун болсо Текшиден
 сүрүн коюот. 

Болгар Келгичекти күүлү
 күнүтүү тагыныста үй салы-
 алдык. Бирин эки эки ула-
 нысы, үйүгүс бар.

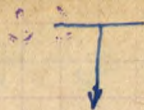
мык сүрүгү 

оооо (үз кыргуу, бырдырдуу Телмир)
 шибере.

Телмир кезе Туран, мыкты
 кезе Туран Кескич. (Кичине
 пунуру Телмир үзү курч, башы
 магы болка менен урууга
 ылайыктапты тасалган).

Телескич - Кескичтин экинчи
 түрү, Бирок үзү пунуру.

Бурөө →

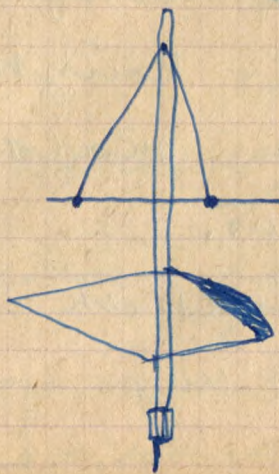


23

Чыкы - казан сыкса, ашону
Тешин кагазала тузан
Тешкир, казанды чыккун
Тешет, анан кагазга.

сыдыргы - көктү тилканын са-
дырсаң Телез Болот Та-
калкант.

Чыккунун боломол менен тар-
тылган сыроту.

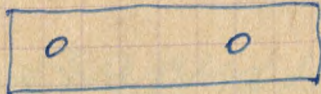


Мекире - балыктын
түрү.
Чирок - күндүстүн
бир түрү да, күндүс-
төн илверкиге ай-
тат жерин,
маса бүгүн даа.

сары сардек
күсүтүр.

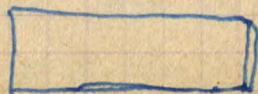
түшүн гечкүз → 

созо → тарамышты саптавалын
(оттук тиккенге) тартылат.
(ишке зындан ороң теогор
малына коз котон, угуң
угуу кыып шибеге ме-
нен сабын алып ашону
ордунак Тарамыш ме-
нен откоруп тилет).

Кадоо баш →  му-

нук Тешиликке үстүкө мау-
нак Теширдн койун Тешиктн
анын үстүкө койун Балка
менен урса малнак Те-
мир Тешилет.

Козоор → малнак угу миздун
Темир.



мактын борку да. ²⁵

Ишти кармап Турган Турун,
Ар нече бир нече салган
комуркей.

тоңолук - тегерек болот.
гагарак - сүйрү болот. тоңолукту
гагарака откоруп этре кагат,
каалганын кулпу салгусуна
кагат ушундай.

аң тарткан керикей.
батта, керки, бырак булган ту-
ган булоо. Орус-тома - таңы
бууруок мында масалар тур-
ган тамак.
→ чети, короондун
хетиси,

мешке күтесинз окчук отур!

аңит намаз - намазгой, намаз
окуган такта киши,
намазсызанда гана намаз-
дын аңагында жи ирекет

26
анил намаз окуйт намаз
мамдын аягынан. Башка
намазда окулбайт.

Анасыз тагын койун ко-
лунтур эми алган тыштай-
ыско.

чртык - мойун тагында
болот кулактын баары
мойун тагындагысы

серкилгек// чртык. Атын чсгун
селкилгек. кылканмы ме тука-

шады//шады. тагы бурнемеден
тагыу масан атка
тагай ал. агай, мой-
нундагы менен чсгун-
дегенин бурнуктурган
агай чртык дейтаны
кыз - келин тагай алдыкт.
эркек мимдейт.

Ошо көркүмө карага ²⁴ тасал-
галаган да.

амырынга — ушу тешинин амы-
рындагыс, ушу тешинин
карамагындагыс, ушу
тешинин буйругундагыс
айтканын айтканыгыс
деген ген.

Жолмырзаны ачыс кылган,
аңыздан аксакалдар тогула
теңенде айтын калкышар эле.
(Наңыз тиес аңыз деп сүйлөйт).

Занах — тактайлуу арабадагы ~~жа~~
^{маганы} иридукан — (Жет кабырга) кабырганы
иридукан дешет).

Толмуну — Түтөкөтүн Билгейм ба-
шындагы толмуну болгуну.
жолу Билмез киши. Башка
эле ошол Толмуну киши болуу.

мылкыны буу куйругуна,
тамынан тасын кылтуугу
кыла алаар.

(Кештери конок дейт, галы
онок дейт).

онко тон — ири корно, ~~тык~~ к
кестеме гурек.

бакта салса дей
онко тон болот.

ургундате эле бакта
дейт, кебес ас айы-
лык койду.

малазы болсо кебеси ток,
печку ток, Териси ток гур-
роктон ~~та~~ кыла койсо

ал галтама. Кал чирчук — кол
кесер.

денкир менен боорсок
кылаар, камырды дей
ошону менен сузотуз.

Зындан масаганда ²⁹ колдом-
бойуус. Ургаагы тоо кайыгы (хууи-
тан чыкканы)
теңгеи — кайгы сыбактуу кыргыз

тын озунун аспагы.

Эки сагы бар кайгы ми-
салында быйагы торт
тими, быйагы торт тими
кол шекилдүү болот.

Ызык этке кол күйгөс үчүн
жасалат. Эмтин теңгелдеганы

Керей, Майы- таразанын туура
тыгаты.

Тимитин бүйлөсү, мезин Тимин-
дин бүйлөсү эле галды.

Кумеган

Кашкар гайдоос

чоочун дента гоюн анан гай-
доос эле дейтас.

Тигиндей гоң гоңгоюн даңкан
гоң даңкан гайдоос дейт.

Эми тыныке гара болот.

калда.

12

30

Аттын даңканы. моро (алабаба)
эрмилтек (керемке)

даңек - тапкан аттын ар бу-
руне бирден киши тоёт,
ал киши байге сайыла-
гана атка коюлат.

Байгедан кыркын да-
йекте турган кишиге
берет. Даңекте турган
киши даңекки болот.

соро (мара) ант сорого
кечкенге такты дейт, ант
сорого метпей калса, ала
байге берилбейт.

топук - канаат кылат. Ас болсо
көн болсо да ашого
топук кылат. (Харачык-
коздун кара чели).

31
ургун - көңүлүгүн эле ургун
омону айтамыс деген кен.

Көңүлүң келсе бер, көңүлүң
келбесе кыйналда ага.

Ар түрлүү айтаб каракыда
дейт калактап дейт.

тесте (канана кен): мон,
гоңдун магаласы (коңдун
майдасы). өтөлө майдаса
гоңдун кыгы да. омон деп
гоңдун тааналганын айтаб.
мына гоңду омон кылып
таан койгом, койган мага-
лазык үйүн койдун.

Кой маткан пер гоң болоб,
үйдүн гоңу, койдун гоңу, атын
те мылкынан гоңу деп койот.
Атактан отурган озукун болу-
мушукта эле айтып койот.

Мноо эркинн мыл маарына
меткен баарасан багылдыр ден
койот. Багылдыра метелен
улак болот. (Марына кичик
нымыган Терден макиш бо-
лун калдым дейт).

Карышкырдык кучуру.

Тондойот суурдун баарасы.

Кетмен - тобо, Тторус - тобо
макта койдун кумалагы-
дай, койдун кумалагында
майда маулак болот ал
койган маулак.

тоонун этенин оток дейт,
бааранга отокто отурат
дейт. Буз калмагынысун,
Тар - суунун отогундо отур-
ганбыс.

Метим коруктон тоонун

салпысаңда³³ дейт, Тетим ко-
рунгок тоонун астында деген
гептос.

ноода- Туз ыккан Тал экен,
шоо ыккан Тал экен,
малды сойгондо Терисин мар-
тыктан эки болун койот.
Эки болун койгонун мартык
дейт. Торт болун да койот
Торт болгондун бир болуун
Белгир деп койот.
Бир белгир бир боз чигун
керегесине кок болот ме мет-
пей да чалаат. Чоу боз чигу
омбем кок болот, он чр кок
болот. Керегенин бииктигинде
чоу боз чилерде омбем коктон
болот, кичине боз чилерде
он чр коктон болот. Торт
канат боз чй болот.

кочуңго алты канат боз
чй болот. Реже канат
чй тоз болот аны корго-
нуңуе ток.

Аныс Турпан, алты шосар
болчу. Суу ток мерде
болот, бул мерде тоз кешинде
аныс ток суу такын
суу кон. Нарында Куртка
Каныс бар.

тоот-малырдан кийин
мердин тузкуруна толун
калат.

итгавок // ит кучук - суутун
аккан шарында энес тын
меринде болот, озу маңда
кара тывтырат кийинде
оңой менен кармаштайт.
Ар бир мердин расмасы,
кеңи ар башка.

35

(нет кылдукчук) чигден чык-
нап отурганда чигден чыкнап
кылдукчук болуп отурасын дейт
Болгар Топурака оонап
ойкосо кылдукчук болгон
куданааткыр дейт.

ноо-суу айыраткон арык.
ылап алган кувейт // ылап
алган тукур. Околдекей эле
оозуна келгенин айтып коёт.
Околдекей - оозуна келгенин
эле айтып коёт.

Курдучук курмеч текир
Тарула окшош турат,
Таруу Торт түрлүү болот;
ак Таруу
текир Таруу
кара Таруу
кызыл Таруу

36
текир ~~те~~ таруунун каныгы жок
болот текир киминин ко-
зундо акталганда даны ак
болот. Таруунун баары эле
акталганда ак болот.

Тирге, теки майда болот
даны жок таруунун ичине
осот.

такай - тектин такайы
дейт, тайы, торкозу
дегендей кептос.

кар - оркору жок тоо, кыра
гана болот.

Тоонун эки оркору болот.
максим

Ак тавак ашканада турат,
гыркакак, гыркакактын
ашы. темиртенге бараган
ден калган калып

унаа 24 букотураи ³⁷

мынтар (көтө ынтар,
гындар).

акан // акун.

Алаксытпагы мени менин
тулмушум бар.

мусоол да ток, мусоол ис-
тепке десем киши гелин калды.

Асангы бери чакырып койду.

Эмне тулмушум бар айт
тулмушум болсо туш айткан.

Элегек

тулгоо

аары

айры) ^{менен} топ сузат.

тун баркунт

тавалгы

мурсе

кабырыста — малны токукан

кабырыста дейт,

Бир кишинин койулган
терин мурсе дейт.

кор//мурсе оооо бир
сое. кор каскабат деп та
айбат, мурсе каскабат
деп та айбат, жалпы монгу-
нак катарыста дейт.

кечин

мекен чинде мур катан
муркен тайныкын бар
кечин кылабын деген.

встамнул, # тайны,
орус даке - марилеи та-
ристуу болот немелдак и
майда колот.

тайны-олмырак болот,
встамнул - жи кулаз болот
пунтука болот,

корган адамга сел
кайрылган некиви.

аркей - тункейди³⁹ гукө ме-
кен ойкойт, тонуракты
олгон шименин мурсесине
салат тонурак салган деген
ашотодон калган.

метинини

карыска акча алдым.

ганы, бийала.

бийала // бийала

сынаа тарттырын айткан,
бийала болдосо ганы баки
тогу бир сөс.

курсаган ашты // кардым ашты,

какаган ит

кака~~как~~ ит,

тегерен ат

тегерек ойт

сугерен уй

сусоогон уй

шыгай уйун сүсеген дейт.
 караган
 мейман
 боон, боонго быты
 ылат, май ылат ар турду
 ичин ылат.

Ой балам оту тамысан
 кой. табынды гон
 тамыкды тыгаз.

Атты ал келти миникай,
 сарайга барып келетин.
 оттук кымыны угун
 кеттесек абайла.

(Кешпири капын дейт)

Кымын // кымын
 Бейли маман кулек
 киши. кулек // кукар
 пейли тар ичин
 бейли // пейли

Таруу Кото 41

Конок Кото ат атын
айтып эле Кото деп койот,

мурорү марма

буудан марма (Кото
дебент).

арна марма

Ботолго, готок

дузкан // дузган

нааган

неге маштасын айлан

бын. (Кемчир теге болон
дейт).

накане

нике

нокто

Эркек Горнокту быган койсо
аны ноонас дейт, быгнаса

букоотар дейт, бул бур маш

болот. Бур маштан отун

кетсе бука болот.

42
Былкы койсо наонастан от-
когда огус болот.

Кемпери оонас дейт,

галы наонас дейт.

ныи

нагар

укуй

галы укуй дейт, кемпери
нукуй дейт.

акыл насаат//акыл на-
заат.

ноокое

тоо метек(галы)

тоо матек(кемпери)

Соав киши ооруктаган.

Зао аркайган бийик тоо(галы)

сво(кемпери) тон такпаган

кыйкыраа тауарган тоо.

саман (буудандыкы)

илгерки откон саманга

43

и келгенди саманьда
эл үркүп ~~то~~ турган, алты
шаарга пейин бардык (Камыш)
заман (доор. талы).

ой, даам соо пейин кет,
дүмман, мага дүмман
киши

Шаманың дайар болдугу мен
бастырамын дейт.

Анттын татымсыз талы бу
киши болду?

тукага

талаа

кас дүмман киши
мерди казаныс,
кас, ордок.

топу

тогурак - топукун тогурагы

(Топукун тобоондогу буркане-
кей тоголок)

44

Боту койундун мууну ооруйт.
Кулактын конгозу.

кичинеи - сакал, тогу - бакал.
ал манкыг // барык

Белдемчи алды аркы бо-
лот, бодо кундуз бастырып
масару.

монгулук — о Тешин дагы
каган дагы масайт.

бугулык — байлам-тырып койоюн
ишкен. Бугулык ки-
индиги иштеге болот.

бетиме деймас бадаиылдо
декеймас. Бизден мурунку
текилер бопронго дей-
коити.

айдалагай —
майкамаз

(иш тайар ⁴⁵ тапанды багым эе
бүтүрүп койот - келпери)

башке, май туулан башке.
тоңулу эштекеге тилкөй бейтан
болуп турат.

(Абышка келе маа десе болбой
алыналды - келпери).

Даган дента айбат, ашуу дента
айбат. Даган // ашуу. ашууну
кон айбат.

контук - эргеле бир кешени
бир сага койот ашуу контук
дейт. Терилери, туурок-тан-
рактан курунму-шурмуудан
масайт.

мусулманга ~~аа~~ кике кылат
окоо бир бирине ыктыяр
болот. кике кылан молдоо

күңгөсү мэтракысын берет.
Озгучу каалаганын берет.

Аз гон жок ⁴⁶ ыктыңарыңа
гана берет.

казы - сот
мунгу - пуркорол

Кады, мунгу текшерип канган,
чүпөөгө же айалга бүтүм
чыгарат. Заңган ишине шэр
акы берилбейт.

аштөө.

жорун // жорун ичинверет.

алагак (кет балалар) Тоомукчу
эл балаларан дейт, бие алагак
дейтис.

каргы

кой макмал де (бакмал эмес)
мазанын турса, кой макмал-
дай болуп деп келиштирин
көтөрүп айтып койгон сөз.
Баркубту түркчө карага эл

Баркунт дейт ^{дн} 47

мылтыктың кундагы.

Белгиле булгаарыдан масан маф-
нан огуң салгыз кылың бугау-
боң турган ылың байлаулап
ошо маанин огуң салгызгы
саадак дейт.

Кылыторко - сарттардын каткыдары
бетинге маманат ко
омону кылыторко дейт.

Бул дургоңу бого бутуңун ба-
шына илеп койот ~~кайза~~ Тикес-
кен нуре крест тушун кетпейт.
мына боту моога аттасо
бир кеме ийингилең аттанат
кунайке сыпактуу майыңдактуу
кийим айтылмышта ак мокор
болуп айтылып калган, дуйдал-
басын деп мыыңдакты кылың
ак мокор дейт мокас элес, га.

zure geht ^{PN} (uure) ⁴⁸

тотого - порт гарга порт гарга
 ылын ойот ажы нуга
 ызын кырка этеке
 бастырат, боз ыгу тобо-
 голон кооздойт.

оруз орок, маңгел орок, куураң
ала Турган кичине орок со-
лоңт ишала Турган.

оузунго тынчака базын бычакка
базын турген чыныкка мауди
дейт, акылы ток кичини эч-
текеки башбеген кейбир дейт,
кет бейирман.

анкени менен суу алын
кетет. Суу ичире ген башка
мактагылар айтынаса бүтөр-
гөрүлөр анкени ген койот.
Буланын зыян ичкен ала тур
луу.

Зимурук⁸⁷ кум⁴⁹ сыймурук кум
деген ток. Зимурук кум деген
буз коргон эместе ал канда
кум менен мурнулар хорво
буз коргонуусу ток. Зимурук
То кумуу болу бирсиналдо кара-
колдо бирсинал деген орус атын
Тумурунтур. Ошондон Каракол
Бирсинал деп аталып калып
менен - мызартан

гылантын // да кара
кончулук гыланган дейт.
шакака - мылган кыла деген.
мени шакака кылаары.

галганы гылайын дегин эе
хун аракта бедени галсам болот
(кейт токун).

Эмтекеми бул деген коо мени.
Адамми болсун - махшы болсун
адамкырэтк болсун.

мурсонь агулмиле кой гелейт
 бур иеи теиесе макии агу-
 милеи иите агуиурэтк болсун
 дейит.

мекалун - ыктуу.

мекалун иие-галмасы бар
 ал мыгайт.

уума - мердин бийири, уума ал
 мал урун кетесин дейт.

уума деген малда ооруток.

ЗОО

зоонун эе туру бийик-зактал
 тоо. Доккулдокк урун мурутал
 какайттуу болот. Тумиуру урун
 болот карагайда курт болот
 ошонку карагайды доккулдаган
 турун ошо курттуу терин иейт
 ошондуктан доккулдак дейит.

Кезе, тоорок. ⁵⁷ (Кең керген)

Кең тоорок айтканда
тылгы кой Териден козунун Тери-
сиден ичк масатты.

Сууну салмага салып тыгып
тибер аягына тейип сура-
рылган.

суунун аягына тыкканда суунун
майнагы дейт.

остон арык

тогон - арыктын сууун байла-
ган жерди тогон дейт.

Жилин бура тарта албагандар
айбат когколдурук деп, болбосо
когкорлук деп айтат.

кең когколдурук.

каш-калдырыкты каш-калдырык
дейт. сагалдырык, капкалдырык.

гураган - гуран, гуран кетти
тууларгон сөз.

(гүркөлөш) гүраан, гүраан
кетти деген сөз.

Кийинк гүраан кетет, ит гүраан
кетет. Ит менен кийинкти ай-
таб гүраан кетти деп баш-
каны айтайт.

Бодур борук башка колот,
Кайра айтка деле койукайт
ал койукаган (кенебеген) иши.
Ант жолуменен урун ачкулдук
абын мерге туушту.

Кетт урум. ак дого (ж).
тукутуу - карктуу, каркы кар
ишени айбат.

тукутуу - бай туурган иши, баш-
каан тукутуу иши.

Босбек деп башка элдер айбат
экен биз башкадан же толдо-
лоз дейиз.

тууруу - (кет тууруу) чигди тууруу
чигди туурусу жарылын кетти
не туурусу маңы деген сөз.
маңуу дегенди эле чигди туурусу
деп койот. Боз чиге ле айты-
лот тууруу Там чиге айтылат.

барсакан - тоолок тоу темирдо-
лот, косон койот. Аруу
тарат.

Айбалка - аяр айбалка ток, шери
урушба колдонду. Кичинекей
Темир, сагы узун.

Байтеше - Керкишкен тогу. мылар
усталар кармашат.

Кет карчы. аманордуна ашмаз-
кана не аштыккака дейт,
мандын териси кайтып ширдей
болуп калат, ошондон кап кыса
шириган кылат.

һет сымбал ?

54

Эт салганды кесме^{ле} дейт.

сүткө кылганды сүт кесме
дейт. Көмөнү таруу менен

коңоко айбат. ~~Тал~~какдан маса-
ганды марна дейт.
майга кыурун масаса май

кесме дейт кесмеле дейт.

калам (һет катырма).

һет момо, момко.

һет оптукей (обушок)

Игерн ушугердегер илеген
дегу эне патунге деп па-
тунуска көгүн кетти,

бончу арабада гана болот,
сен олгону турасынчы.

Кешиге. Кешигелик деп
башка терге айбат. Бие
Кешиге дейтес.

һет тәкәлдирек. Көкүл бар-
тырлыг.

Ал сыйласа ⁵⁵ сен да сыйла
Сайыналган тул эмес.

~~Ал сыйлабаса сен да сыйла~~
Ал байламбардын тул эмес,
мындай макалдар ушундай
сыйлошкучулукта сөздүн үзү-
лүндө үлөт.

кара тын, кара кезе (сапар
тын).

Сапар тын Тунгуз болот.

Карападан масалан тынны
кара тын, кара кезе дейт.

кара Табак (карапа Табак)

Ичери тай мек болгондо тай
ордуна арала, кок мому деген
кайнашынчүс сарларын тукту.
арала - курманын турунунда

бойлот, сайсай сүйрү-
сүйрү болот. ^{Арала, кок мому}
дары болот
мен кынар болот.

шаар мерге ⁵⁶ Анжынан, мор
чалаз Тарантан келет.
Кокможу Тоголок болот, ал да
Анжынан Тарантан келет.

нет сарбуга, бозбуга.

накыштан - бормолон тикти,
бормолон маада.

нет ишге. ишелектей дейт.

жаакы // куур.

~~нет~~ кирки - киркирен сүйлөйт.
Андай киркирен сүйлөгөндү
кирки дейт.

Сококун мындай туруп кет-
кен терис борос, сококун
боросу дейт. Кырдысын
сосу окоураак болот.

Кичи көп басып жүрсө
аны деле борос дейт,
борос болуп кетиптир
дейт.

Кышкыккан кон Басканын ⁵⁴Зел
соконун турун кеткен толун
деле боров дейт ашкон чун
кырмысын сосу оногураак
деленин ошол.

шан - тоң, узун тоң шан батын
болот, кымытан тилуки.
шан ботак болот. Шан
эки миңгү болот.

наста-наста- мунайын турган
шини, бурого шак жеру
так мак мак мак турган
Камышын айбат.

таш аш какак - тшы кабуу
болот,

селде аш какак - камы мак,
тоң болот, селдедей
тоң болгондуктан селде аш ка-
вак ден кай тон да.

мине ашкакан дегүле аты кар
 се. Озу узун болот, андан
 такта, томур, тилек болот.
 сагы узун болот аны канак
 ашкакан дейт.

Бермек - баламга барсам
 сың ылың бермек
 кылың берди деп койот.
 оттоо башы - тоң - тоң болуп
 бир така кишилер тур
 ошо кишилерге бурдо
 башты болот ашону
 оттоо башы // оттоо башты
 дейт. Тоң тоң кешкен
 оттоо дейт.

гулгуусун - кайсы бүгүм боло
 ашо бүгүмдүн текис.
 Деген гулгуусу, гулгуу-
 суну калыныры
 деп койот.

дүлдүлү - мыкыны ⁵⁹гомпунг
болот, дүлдүлүгү түрү түсү
башка, уткак кунбаг
түрөт. Дүлдүлү найган.

Бердөн уктагысанга болгон
эми дүлдүлү тек.

Кет шамала.

шпацке кой, шпацке козу.
Маңын - кашкарлык, сарыын
сосу. Бие ошону Тамаша
ылын эле кайака маңын
ден койотуе.

окагы - акагы болбойт мон
гойгу. (оракы)

шгерки сартбар айтуу бакса
ден. Биз бир байлам, жи бай-
лам дейме.

Анык бадырек мадрокан
балдар экен сууга түшүп
ойкон майтмайт.

оқсым - ^{до} қолн киши, кароскоз
киши.

кароской - малган айтып таны
савалак киши.

аламаш - ала була цвердакты
мәтине бастырган мин,
шукел деп эми айтат.

торунтайыт - сен туте торун-
тайсың деп киши киши
сүйгей айткан соо.

ирсе - орууркан калган ба-
лака ирсе дейт.

Кос Тийген, ирке ооо бур
соо. Кос Тийген барынзе
ирке володт.

члук - чидук мүйүсүмүн тыш
кагыу болот ишанде мука
соогу болот ошол члук.

64
Тим-Тим канган орду чык
болгонд. Тим-Тим орду биндо.
нет оной-тоной. айну-тоину
счирогон кеме сечин туру
мок.

дуркой//туркой - кен маанисин
бидеген, кенте да мок
косто да мок тиктекен
бидеген тим.

нет гонкур.

нет тим-Тим сокбосу.

мээн, анын баласы тоонгор//тоон-
гор аркысан бидейин.

нет кангал,

уруй - бидейин.

бейабир - абийри мок киме,
уйат-сойатты бидеген.

нет маанак чыны.

Тоота киме деп гоу кимеки
айбат.

корбук деп кичинекей кешикке
айтат.

Ыйбадат - дик тоолондогу кен.

Традиция ыйбадаттуу кешик.

Кудай дейт, кудайдын

но барлык бирликти

билет, тагын топтойт,

арак иштейт.

алган шикини торундо мата

турган терин камыры дейт.

Кейт мерес.

Кейт домна. дазкан дейт.

Кейт бастек.

Кейт таркан. тарканга

башка мердеме айтат, тили

буруулар айтат.

Кейт кылак (джем).

Футууу. кылак алып кетке-

син дейт алган.

63

Келе бер камчыны, бору кел-
дорго тартып мук.
Эл чакырып таллап берсе, ошону
чын берди депт. Мейрогон
унт койсун? - булким, бистик уйдун
айдакчиси.

~~Кемс~~ тизден - кандап койдук,
балып койдук картон-
кону. Эми касманын талы.
Чикит - балакей, энекей деп
айтпайт чикит деген
айтат. (рабалакей).

тоскок - майжа ун.

кок бору тартык.

улак тартык.

бел чурек // кол чурек - ике

кичиратк болом. Жемир чурек току-
раак болом.

магы - тон туурайт керметен.

жаман арык ооруктал козук

кеке козу дейт.

Коң, эки майда мандык болот.
уй, мылканы узун айак ман
дейт.

кара ман // бодоман // узун айак ман.

мандык // тарба ман.

музоого эсе боркок тагарт, эч-
бегенге такпайт, мылканын
чулчу тушун калган туураган
эки малын тешип шини та
откозуп койот, шини тууракта
анак барын музоонун мур-
дунан откорот.

мылканын бир терикен кык
гыган калса худай урган
көктөк гыган калган го деп
койот.

Хорооту, хороонун тажы кай-
тарган ит болсо мактоого

65

гана иттиги сырттанкы дейт,
дурогой ит ден жазак алганда
мурсо, иши кылыш кыргызду эер.
Дурогой ит мамансыраак болот.

кавалары элктин баласы,
макы туулганда элктин баласы
бир мамка чакканда кавалары
каваларыдан тоңойгондо элк болот.
шалакыды уйдун токмынан
тарбат. шалакыдын эки уру
быыргактын арт мааны баи-
лалуу болот.

орозокермек.

онкого май күйүн, еңт күйүн
кылат ашоту олого дейт, кекер-
тегин суурун алат чилон турун
хулган менен еңт, май күйүн
анак бышырат, ал май күйүрү-
тат болот. Иттике кымышак
кемени меймнет.

Оловонун оозу молына эт. Тө-
гөн бекитип буун туруп баг-
лайт.

каама иши - бибеген, жете-
кени бибеген бысмы-
даны бибеген иши.

Бексун - зайын шексун
болот, бир кемеге кол
коңуаласыз, бексула
кол коңууну беле деген
амал. ал ичери болуу
азыр жок. Расхиска
сынактуу. Бексунга
кол коңуондо акчаны
берип деп коңот, ача-
сын бергенде кол коң-
гон бексунду кайра
алайт.

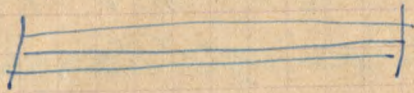
нет тирлик. Шилдинген

мындай түрлөрдүн кылат эле
Бого туура калат эле.

Нет магарай. Ал бапка
мердин созуго.

гертигит

мактан сузартуу - мындай суз
артан андан урун башка
жигитке, жигиттен урун
отсо, ал мактан сузартуу
болот.

Короонук оозундагы кой короо-
нук оозундагы  гертиге
боз үйдө болсо эрмек.

Короонук оозундагы дараба.

Нет токуйга.

Нет күймө муру. Күймө мончок
дереңди билет, акан ошү көзү
болот, бапка түрлүүсү неч.

тукучу - малдырактан туу.
Короонук оозунда болот.

күңгөй терге ⁶⁸ шагы дуу терге
болот. шагы - майда току.
малбырагы Тегерек, Тегерек ма-
ныс болот.

Кет таша.

Олоу баш басмайылда энес
тавалондо болот. Олоу баш
Тешер болот.

Жоркон кор корун барагын
бир терге тунон калса, аны
корной дурун орун болун
калды дейт. орун - корун
барагын бир терге конун те
алуу да.

шакмак - салеордун тыгач,
салеорго шакмак ма-
лайт.

Кет тасрак

Күй бер, күй бербе озун бид.

Ойбуу - тузкур мер болот. Анга
тузкур болбойт, болу ойбуу мер
экен мына кордукчуу?

Ой болан моа бир тари^{на}
кылып койсоң боло тогулу
чүүн бутукалайын.

алору чмети бар чмн, чмет-
бчу чмн.

нет маргалдуу.

аккула кырманда болот.

аккула эгинди алаздыгы.

Кызылдан болгондон чмн кызы-
дан геткенек эе бир турак

Эгинди кырмандан геткенек

алнарын таптайт. Акы курт хулу^{ру}

ме жейт ме мал жейт, ме

чмн алат. Эгинизди аккула

сын чыгар дейт. Эгинди ала-

атканда кембара берара

ушур берет.

70
ушур - ала⁷⁰ болсун, ушур экинчи
адал болсун, экинчи се-
кетин болсун деген сөс.

Койон камты - эки орунатканда
аз колса кайганын катан
тарын тутун. Талан дүйө-
керин кетет ашыл койон
камты башка койон камты
мок. Койон камты деген
экинче така болот.

Башка тон, картонкодо
койон камты болбойт.

накайттуу шии ден макиш
шиики айбат. (укайттуу шии)
укаят дейиле накайттуу шии
ден койот.

алык койнок (кет комо койнок)
нашаа салын тарбат, тамеки
салын тарбат какмага.

алек - мол-мол⁴ болойт, оңу артырыу
болуп тукка келет. тукка
болойт.

Баскак Тери - маман, куну ма-
раксыс маман тери калот.

Батки Тилкучун балаасы, тоңойго
тилкуч дейт.

Боз чюдү ымындыктай кылып
мазантыр дейт. ме~~онда~~ ымындык-
тай мазанантыр дейт.

ойуунун Түрү;

макак ойуу

Коккор учуна

ипс күйрүк

Бадам

Кыйал

Күйкүл тери - куну кыска күйкалан

Койноксуган маман тери.

Жейкүт келип калдык - кабарсыз

келип калдык.

72

Кет ылыгаран. Ышыркан
муну түшөлөк деп кенезең
хесин айбат.

Майыңи - Билимине кылып
хойот, маман оскорун
(остурун) хойот убара ы-
лып келесоо талып кылып
хойот.

Малдын мууестосунда куроо
Тамыр болот, ошонку куроо дейт.
Кет куроогу.

Балек - коондун маманы, мак-
шысын кыйнап алат. маман
калган акыста калганын
балек дейт.

Кет камек

Кет кемпир тоон

Бойроко кырк иши сайат
ишти тийден, тагалыдан
ылат. ишти бойроко

сайын бойрокту ⁷³ теңбоого кырк
кунго тейин байлан койот.
~~Бала~~ Булак аккан баланын
кулагы айыкканда бойрокту
алм таштайт.

Алаарат - дууруго кайыша-
йак кылды, сосун
тосун деген сохта.

Алаарат кылды.

мешин алым мейсе акы кыл-
галы турат ~~маса~~ мешке ман-
кан наккымы мейс комок
касаула бышырып бер деп.
мешин алым мейсегешинен
эле турат болбоого акы кыл-
галы турат. Наккымы мейс
койголу турат. мени айан
кана мешке бышырсам да
мен патаат, мен карган
болсом бирден сакап комок

касаура кастин⁴⁴ бышырау.
(кемпириккан созу),

Ботом каймакты таттырыпкан
ме ден матан гатты болбо
аруу боло кастин ме дейи.
шаабыушун нан бышыраакты
кетин калды. Нанды некеи
макшы бышыраактыгу.

тамадан ал.

ошундо тоокор бар экен.

горгоо // горгоо // жергоо дейт.

ушун мойунга келкендибу?

улнак

маам козура кичине чурко

кылып койгу тулгу болот.

тоокор // тоокоргу

гаркана (передний)

далме (Коридор)

самкоордун отпугу.

Кош эми дагы молгошорбуз.
Базарга баргалы матан айлан

айын (кемпирик)

арткы → кышындар ⁷⁵ эт шикет.

||
||
арткы.

чвелик жак кааган
ам тактай (тактай кылар)

сунура

аппалар (аппалары)

кышкыгуз

Толтоок - кытаматын туру.

кочуро балдарга тиет.

Бир ийги, бир мак капысыты
очык тоңгуламо болот, бакталуу.

кытама // очко ток // толтоок.

Аа бир метирик эменге берди?
сатил дейи, мискей дейи,
кастрол дейи кайсы ооко
келгенин айткан.

Сатилде суу кайкан калды,
аптыра - тоз сандык козакка.

Оюнан - камырды агытат.

агган камырды мука
майга ага май сүйкөйт,
май сүйкөгөндөн шийи сысык,
Жаткын арасына салып түрөт
анан аны карекага өзүңө те
мантунуңа тегерете салып коёун
бышырат. ○ (Ак-Бешим
Жалкы Калпыр).

муңкан момо дейт.

колкормо - момо.

суу бутмак - камырды не
сүйүк тузун казанды каккытан
камырды күйүп бычакка бы-
чака, тычакка тычакка маан
жабынтырып бетин отко как-
тап казанды отко колкорун
бышырат. манкан кандай те
бышат толкунде суу бутмак

Жалкы Калпыр созу.

сүйүк тууралай. 77

умам гомо - унду бавака салат
түсүгү сүмү туңат камыр-
дын сүзсүндөй. унга сүмү
туңун коңур турган кылын
жи алаканган ушалай бе-
рет макишындакы буурган-
тай тоголок болуп калат.
Аны эңке ме сүткө салып
бышырат, тоголок жасалкы
тоголок бойдон калат.

умам гомо // ымам гомо.
Кейде беймаса ылын ни-
верет.

Арга награсы тийгенекти
оокат алып кете тур.

манаты кесмени кайыктан
иштин кыйлакан отурач.

сокур ит бок малачанга
тоңок салат.

78
маңгыс ~~көс~~ баиы

мардаи гогу.

меткен колтукку киши.

Эки ун эси берейт

Бир ун огу олгойт.

Колтукку - мисалы бурөө тыл-

кыгы болсо ага бурөө

ат кошсо башка аты

мимбей ме өз атын

мимбей ошо бурөөтөн

комкон маңгыс атын

мимей ошонку колтукку

дейт.

Бешкем (таардык оюму)

оймо теке } шырдак (кооз)

шырмак }

79

Кудайбергендин созуунун
улангысы.

Кереган (кереге кан) - чигу тукте-
кенге керегенин башы чук байла-
ган тери сымбаа чук керегенин
башына коостон кызыл-тасыл
ылып ойун туруп кийизет.
Марык мерирге да жетпейт
керегенин башына гана кийи-
зет. Чироктон ойулайт же
кийизден ойулайт.

Тургундуу эл болгон да. Баз
когун тургембас бу мерге
Тургундуу болгонуге азыр.

такта (чук тыйган такта)
чигун бургундага алык перканы
оок дейт, кемеге дейт. Боз чигу-
дуку колонто, боз чигу когучун
кетсе колонто дейт отаккан мерик.

ашкана (кухня) 80

нет гилтер.

кансокор - буркутчулар сонорбой-
чуе деп мауы гар туу-
кондо тулукунан узун
куушант. Эмненин узун
болсо деле кууи беримет.

Тюкой калык болсо оталкаган жерден
гер деп койот.

Кийикти охун барын атат.

Мамыкын барын алаб деген
соста.

Нет сакдал. Самбал Джоктеде
гырныктан, тактайдан масалаб.
нет самбал челек. севет дейт.

нет катек.

нет омонунда.

Бул иш ишти омонлон койгон
экен. Токсон тогуз иш болот

мисалы кәрпизин 81 күйүн бүтсүн
ми кәрпизин омонлон койунтур
дейт. Кирпиз күйгакын бүтүн
айақтаан койунтур дейт.

кет кешир. Кеширек.

асма темир (гайтула)

кет дука

малдакды оукектерден алуру,
сырттын булгаары менен кантам
койуру. Быйагы эл чок дейт.

кет киш.

окурду бул дейт.

айакапка аяк, гомуз, ка-
шык салайт.

айакакты бул дейт.

~~адагы~~ дайыны мок, кавары мок.

кет адагы

маран пурет ми чыкпайт
гон жевейт бул маран пурсе
чирек. Марек - 3-4 машар тоотке.

82

учум - чум: чукону калгостойкойт.
чуртка тартамай - чуртка Гарт-
май ойгосукку ден
койот андан башка
нечке. Чко менен,
карта менен ойгойт,
чуртка Гартмай малденең.

Кет башкаары.

Атты акырга байлап койуше
Бери бастым.

мылоолон - атты, суулуккан
кармагалып ~~мы~~ мында
жетелер мылолойт.

Атты жетелеренди, кармалганга
кана айтаб.

тестеле дейт. Кет кампа.

Кет бок (Турмуз дары)

Кет чум.

Кет кокайда.

айван гезиртке . кейт когайман.
кызыл парак кездеме болгу ивери,
кызыл бараңсое болгу.
(бараң деген кездемени парак деди,
бараңсое деди).

майга морго болот, гоу морго болот,
майга моргологон моргону ботмурон
морго дейт.

толтокуу билдейт.

морго исе ай морток болот,
морбокайт маманараак болот.

басма гыт - кашкар, җибуран,
алтышаарда болот. Ак матанон
бойон туруп аргайса терине
ыл басат гааралекен ылын
ошол басма гыт болот,

сен койнок - адуи ^{макшы} койнокун
сен койнок дейт. макшы
газа макы койнок да.

артык баш ⁸⁴ макины адулли
гоіногуи сен койнок дейтти.
малма-малма тери, терини
ашаткыга салып кайны
кылат. Ашаткыга айрагы
салып таптайт теке.

Сууга малын малын тууит
омондуктан малма да.

Айракта ашаткыга малса,
сууга малын туусса маан
омон чун малма болуп
аталган да.

Созу мукамдуу — созмор, ыргы-
ларды айтат. Артур-
луу ыргайт, созу ма-
мыдуу болот.

гозу түйдөк
кичинеи туике.

Кет теркордох ийик кетин.

Үйдүн оочу - кекиртегинде үйдүн
салаңдан турабаганын
үйдүн оочу дейт.

Мал жогорун кетсе, бычак-тычак
тан уздесе мал аягы сезиз
мееми табылар деп коёт.
Мал аягы сезиз дегени табылар
кайрака кетти дейсиз деп
уямы айтылган да.

Уямы - койрот, не коңулун уло.
Жогорун малды уздегенде ой-
тылган сөз.

Эт ичкен артыкты мынар, не
асма мынар ала кычкы со-
гузгун этти илкенет.

Айытын тасайт конкордону
тешке пучмак болот.

~~не~~ кет сугу сугу уймакты
билбейт.
Билем гомо - унду уймаган.

486

масаит ме тарту гомо эме,
ме кокок комо эме майдо
тоголок болоб. сууга кайкабы
сугдее кабыктайт, эме моч
кабыктайт, ме сунт кабыктайт
уини галын болгонун кабыктап
масаит.

умаш гомо дейт.

ынаш // унаш.

Таштанга калатат соок мочк,
курчуну кыуруңар болсо берин
бир нечкерин керектүүчүлүгү
алын калыга.

кет кыдырмагы.

Чейтун

чук (табак) чук боз чиге болт
муну дейле чук дей беремиз.
тироот менен тиреп
коит.

3 мулабекова ⁸⁷ Хойон - 48 м. савбагуу.
ур. ак габуу.

Шарсуу кыш. Портакыл с/с.

Хызыл - Байрак крз. Жемин р.

Порткыш Быстровка р-ну.

муун / муунгак / Шар - сууга келгенине
34 жыл болгон.

муунага тууңгек

семе хыстын жеси

Селкилдеген гелингек.

жандырмалы; тууңку.

уроонек кабын ур ай

макшы кабын жарынап

оокабас кабын он ай.

ит ур ай которот. уроонек кабын
ит.

макшы кабын - тууңку, жарынап
которот.

оокабас кабын он ай - айал. айай.

тогуз ай он чин көгөрдөт. он ай-
дан түзүн көргөндө төрөйт.

Түрү түр, түр этет
Ву мендери шарк этет.
Асирейинл оосун арат
Ак бос ат башын ийкейт.

мандармалы: түр, түр, түр этет де-
гени торугу, хумондорү шарк
этет дегени такылган уруу
манкан чы. Асирейинл - ат баш.
Ак бос ат башын ийкейт дегени
балка.

Сар ат минип суу чештин
салкын маа тийген жок,
сары бакмал тоомбаштын
оору мага тийген жок.

Бакмал - макшы кестеме,
атмее, тибекти бакмал
дейт.

Бул бул. Түмүндө ⁸⁹ коргош кы-
тык жыткеси түндөйтө.

Жаракы үйдө камат уркийт
мангырмагы Тегирмен.

Бул бул мунда
мындан ары кунда
Ала шине Термен
Алты 20жор мүйүс.

мангырмагы - кыры ала шине
масайтко, ошол кырк
мүйүс түр салат ошол.

ала шине - ала шине.

моактуудан кеншесес - жылкы
тамбаштуудан сокалас - үй.

Жоктуудагы 20жондон

Кам кулагы быжылдайт

маңы телген телген

жес тырмагы жылталдайт.

10 90
Шың атыкка эл маңылмаз
айтылатар элек.

Ово велик тик булак
Тик булакты сук булак.
Ово велик тик булак
Тик булакты сук булак.

Боту великге маңылмаз масты-
рын жатам.

Мам кесекте эне айтырбайт
карагын.

Бодоно байдын кер тангак
Осун байлап артын сук
Артын байлап козун сук.

Эген мылы партоой болун иште-
ди.

Эроон корун нуркоймбд.
Ала чидурчатам менен дала
байдак тийсин деватам.

чи таймды 91 ныйнавай тыштан
койло койгу болун койун кеттик.
Бейчүкөө бир тош сойгон токуу.

Койдун алы болот

мичиттин багы болот.

сөз б. 31/с

найдасы да ток салалы да
ток. Сыйаны да ток пурет.

сарна

Эки балам бар ошону сарпан
тырчы кордун буроо аскерде
буроо окууда.

Солун угагында ошунун күйөөм
Эки тойунун кеттиле үгөөтөз
эле тилди ыздайга шугур.

Баламдын көсүн каран ошону
(ото) менен болом.

Сайанкер

сэткүзү

сосока

92

Битир // сараң // сыкам.

Бирини эки болсун деп
Битирейди кембалам
Маман Тондун иланга
Житирейди кембалам.

Сым.

Сыйкырты

Сордукту

Сарыл шим бар эле
ашону бутуро албай туром,
соз орт. 3/4 с.

сысык

сысма

кысыл

Бескек

сүлө

босо

тесте

касан

косонок 93

кчскч

мустак

мусоо

оросо

соз адр. зме.

исч галат.

колмче

кчмбос

мче

мас

кче

тпное

тче

ас, кон

(Арчик оюн эр ойлоит

Азгек оюн шер ойлоит - Анбиса)

Менчик ырымды эгек галдар

узун эгек кемпирлер узун
кылазак.

кае 94

сае

тае

бое

бое

күйөс

былае

түе.

а//т.

Ботом аттын талышы. Чыгапта түр-
сүндөп.

тосок

дарбые

туулан, оз.

тукага

тае баркыт мылма болот.

мылмакан баркытты ичери

тае баркыт дедүчө, ол чий-

баркыткан бацкага болот.

гарбаса

95

гааран

гайын эл матса ано
корвой эл истейсик.

тамак гайар болжуву Анайс?
гаан сысн кет.

дождер.

мунун кыркыталанга даакы дейт.

Бул адими мууркан эне
арасын арыс коктосо матаке
болжойт.

Адими - тамак, таза, тузук.

Адими муурканга аталар, ту-
кара, шайы, мибек мууркан
кирет.

гыт, сатан // ыластик муурканга
адими мууркан дейтис.

дош.

монокой матса дожгор дейтис.

96
Анан буроо астына эштеке
койгой отун марса, болдом
астына мастык койсоң боло ден
айтамыс. Мастыкты койуроок
айтамыс. Астына мастык койун
сохр. н. анан мар.

ниже

кокто

✓ найса

+ наркы

налас

Нарык

асмай

наагайгы

наарасо

нагар

чигирин // намаркен

намыган // дамыган

намысы жок.

94
аписи бусулул // алкы бусу-
лул аписин алыткан.

Таламк бергенде гылыгы эле
эт менен масан берем.

Бие менен кайнатан ме-
нен алышман болуошол м-
ни айтыу:

уйду бото малын деге
кысты балам деге.

кукуру калыс тамбы куруу
агаротту аралап мусоо айган
мурун колондой ушбуурунгу ту-
мурун койдуу.

Колондой - тоң.

шолту

башына сууру тессе мурун-
тук дейтес.

нашаа

сас энес ындуураак мерди-
ым сактаган мер дейтес.

98
кык, кыккан,

кыккун

тоо метек.

к/г.

акун

акыр

гунгоо

айры бар гызат.

таабылы.

Мысакандын дандырына дан
таан келип силерди кутуп
тапсам келген койдуңар.

- Коокуз кимде?

- Коокуз ушу иерерде.

Коокуз - (иерин кимде)

Коюн сөз ортосунда, сөз башында,
сөз аягында 3 тыбышын сөздө
дайыма с тыбышын айтаат.
Сөз башында к тыб. Толук сакталат.

99
4 Колпомбаева Алтынбай 57 ж.
ур. азык сабатсыз

Жар-суу кышталар, Кызыл-Байрак к/з
Жортокул с/с Жемин Р-н.

заарын тогот, каарын тогот,
кишиге ~~б~~ пайдамы да жок
зыяаны да жок өзүңгө тур-
ген киши.

Зарлат менен зыян
окоо бир сөс.

Зарна

макени зарлап турган кордун.

ичкичкер деп кунган-
таганды айтаат,

салаанкер деп аттанган-
ганды айтаат.

Заттеден, Зейенденуу.

сөөкә дейт, ¹⁰⁰ тон тукнаган
малалма зоо.

сараң, зыкыл ден койот.

зын, керме тымын
зын герин койот.

көс бойооту, зынкаргы.

зордук

зарыл туңуңуң бар эле
машын баратан.

сөз орт. з//с

сызылы талат.

сызма боо ден тышкы боорду
айбат, сызма боз чинжун ты-
шында болот.

күрөң кызыл, тюрк казыл,

безгек

сүзмө

тезде

бозо

казан

101

козюнок

кузю

арыктагы суу таяндын учу
мөңкүүн болот, кыштың учу
муздак болот.

музоо

орозо

сөз алг. з//с.

контү кон дейт, арын
дейт. асы ае дейт ки-
чиккей эле дейт.

төмөр колуе

мылар колуз // тертмек.

Долбурга эки ылагуу болот
эки ыл менен куч талтукет.
мылар колузга үр кыл талат.
күмбөз // суна

102
мус, мус Solo Sam-
таинт зли.

ус

мас анан маи.

монос

тус

каз (ус)

кетмен кемеге каз.

сас

таз

коцукор боз

боз, мата

кииуз

быйтоуз эл дейиуз.

неуз.

г//т.

антын таныш угулат
дугурттон.

даргыс

кастык кылып душманга
кылат.

дукана

дарбаза

эзкимчек (керешке)

Керешенин ошунда эле дарбын
койду жанап далдаа эыын
койот ошону керешке дей
койот.

досарайт

дайын

дайар.

доам сызын кет.

дандыр.

дош дейсе нах дейт.

комоз казан нах.

казанга манкан нах, дандыр
манкан нах дейсе баарын

куйкүл тери-муну мон
Тери, муну ошогоң койдуң
териси

доакы Тери-масы арык-
чылыктагы эти менен 15 болуң
кагың калган мадан Тери.

дошчу.

доузор.

сохр к.

нике

нокто

койзо

норкы

наказ

нарын

насмой

наабай

нааразы

аҕрыҕ абдан азын¹⁰⁵ кетиптир.

кагар

камыркен маасы

камытан

ар камызы мок, уйабынок.

капсин аҕыткан киши.

камыбы кукура боҕогу-
мун экен деп койушат.

кашаакы мындай ҕорго вы-
йактуу немеге салып тарбат
боҕо салып тарбат.

кыл, кылдуу кер.

укун алган

алдагы ныктан сал.

гун баркыт

тас баркыт

мол мол дукатаны абыл-
касын дуката дейт.

акун

акыр

дары

106

табыллы- табыллы

деген кып кызыл мызгаз болот
бир.

К пыкырын койгу бермак
тулгоо

мурзе // каварыстан

сымык сос кылып айткан
киши каварыстан дейт. мурзе
дейт ошо кар.

эштекеки билбеген донок мен-
десе ишкени сурайт.

донок - эштекеки билбеген
киши

нонок // донок

эштекеки билбеген донок
баскыч.

комуркой

чирок

801 бакей-тумакей 107

каргаз гелтир

каргын ашты

ме озогун карарды дейт.

кокок, шеймак

моон

ойтуу толмазын койгу.

габындыгон

гамакы тыгар

шалбаа — илгеркиге озуптадан

дык кылып алган

иерин багат, суларат

говун гадан алат ашону

шалбаа дейт.

карагач ит // каракак ит.

тегерен // тегерек айт.

сүзөкчөк үй

чрөкчөк ит

айтмак, айтка мек

кепиче

108

кымын (кынан)

майда тыныш

дуузан

коокоз

кереге тиктыңыс.

таркана - передний

ашкана - кухня

бобереки тешири тикпай
табат.

кет болбаакы тоно.

~~тик~~ тиктама ичик

толтоок болдара тана
кымынат.

онко ток// тиктама ичик

малаз бешмант (пахтасыз)

илери кынамо, келетке дегу.

бактоглуу болсо тоң бешмант
ден койот.

Аңыпсаңкы ¹⁰⁹ музоолору сун
супан калдыга кейти,
түрүм, үстүм, галак, тирөөм,
эскертүү;

Алтынай, Диндекан дайым
з тыбышын туура сүйлөшөт.
соз башында н тыбышын
толук сактап сүйлөшөт.
Тар-сүүдасы маңаган кыр-
ыздардын баары тең эле
соз башында н тыбышын сак-
тап сүйлөйт.

Лексикалык көп эле айырмачы-
лыктар бар:

гаркана (перезний)

толтоок (балдардын нах-
талуу гытмасы)

онко ток (териден

масалан гыт-
така) ж.б.

Абдраманова 110 Алымкал - 53 ж.
ур. моңолдор. Тар-Суу кыял.
туруктуу. Кызыл - Байрак крз.
Торткул срс. Кашин р. н. сабаткы.

күбөсү түрүс болчу.
Кыс алышып кыс бермек
илдирген калган наркта тар.
Жайнабаз беркейт буурулду
Жайнабаз берсе буурулду
ос абаз кийгиспейт беле
дуудул - Таза кестеме, ати-дуу
лес те макат (гран).
свердин бир намер бар.
мындай сачаганда ааско ту-
теке кирпейт.
маңгыс уулу бар.
соз баш. зме.

сен жине кыш галык III
саарыңды, каарыңды төгөстү
сыңан

салам

сарыно

сарлап турчү көргөн
деп сарлык коёт.

сайаткер

сейиндүү, жокчорчүдө
абдан сейки кар бала.

байгасы тиет.

отус

мына ушу тетелерди соока
соо деп айтасы.

сараң, сыкым

сым

шайкыргы

сораук

дарыг тушун.

он бабай
тете келди?

Бу шунини кыз алган бай-
бугеси алып калган.

Айттор омбуримде бай-ма-
наптын сагусу менен калган.
Кытайга карканда Анысайын
атасын атка мизмисин
метелен барган.

доотай - кытайдан сөзү. селселет
деген сөз.

сысык

сызма

кысыл манат

беекек

сүмө

босо

тесте

косонок

күекү

мустак

113

мусоо

оросо

сөз айг. э//е.

ис, иси болот.

темир комуе.

домбура// комуе

тертмек деп касак айбат.

кшман - (Жазақты Терген кшман
дейт).

кшмбас

мусе

мас

кче

моное

мусе

ас

кас

сас

мас

114

бос

бос

хуиис

буиас

мус.

g//m

тавиш (дабвиш)

тосок

дарвис

тушман

Тууганым ае, тушманым көн.

дукава

тш баркут

даргаса

дархат

дайын

дайар

даам

115
дандыр, кан
даакы
дошү
доутор.

сөзүр. к.

ике

нокто

найс

наркы

намае

нарын

асмай

наабайгы

наарасы

нагар

намыркен

намыган

намысы ток.

Һанси

Укузу җиллең ген таша
алтын, җиллең айбат.

Һанса.

Ындыз, ымы бар тер.
укун, укун алды бааың.
Һыктаган

а/у.

җил баркун
тәс баркун

акун

акыр

җилгоо

айры (аара)

тавылгы.

муро

каҗаһак

төтөкөк

сүрөкөк

117
моон
дуузан
темирден

нет ~~жараккы~~ караккы.

караккы.

нет боско. боско

нет мыккы. мыккы.

нет окжун. окжун,

~~нет~~ аласкытпай // аласкытпай,

максам

гыгырканаак.

мыншыр

момо.

гаркана деп ашмазканакты
айтабыс. гаркана // ашмазкана

долас - передний.

кысыл ЭЖТН дуйла дейтс.

уйушудун баары Таран

кетти деп аласкытат.

118
Бул жем аласкаганда дүтөкө
айтпайт. (озук)

6

Эмгеккан - 74 м.
сабатсыз.

ур. азык. Тар-Суу кынт.

Торткул сс. Жыл-Байрак кз.

Келми р.

Алтынган кылган магарык
Аланык макиш ир болсо
Айыңа ^{болор} ~~түтөк~~ ~~синарык~~
Аланык макиш ир болсо
Айда сынар магарык.

Алтын ир атка гак
Атка кынт болосо
Алтын алы атко мак.
Акың мен атко мак.

119
(кыргызче тосбарлон койоюнгу.
тосбарлон - (торомолдон чык-
кан койоюн) - Жирсун-
дун сөзү).

(моспор - казакча план. моспор
салды деп койот - Карь)

(Эшеке баргы атка илчи - Анжия)

бадиқайманс
(орлоуыр).
кара курт
гаккан кичке

120
Чуккелеев Хары - 63 м.

ур. озук → голоказан

Пар-суу кынт. Кызыл-Байрак к/з.

орто Билмелдүү. П-орто кучулср.
Келмисе р.

Кетерик - кучуу Тарак сала тур-
ган Баркытка сайын
кучуусе карман гачылан
салайт, Бамтык.

ага туйлак, тегерек туйлак
Саймалуу саадак байлактан
самаркан Тоосун айландан
Ал Самаркандан келчире
саргайты мурунгуз
Сагымбайты Ал мурунгуз.

Бир минини дени менен
миз мини мас болот
Бир минини дени болбосо
миз мине бир минден аз
болот.

Кудай калн аймса 121

Кудай бакты акен калн аймсайнт,
Муктус баласаккан гаары кете
Мектемени гаарык дейнт, розой-
годо гаары кетип калайт.

Кымыз гаан булгаары кантайт
аны абдыра дейнт.

абдыра // тагдан.

сарнай - кыргыч ыртык дейнт.

сарт сарнай дейнт.

сарнайлабтыч ыртыккан.

Айболы - арык нагар мичи.

Окжетой - мылтыктыч оюн сала
гурган идиш, булгаары-
дан масайт. Окжетойду

кисенин ичине салат, ме кисенин
танына байлайт, булгарыдан болот.

Кисенин капкагы болот. Курдагы

токтолукто окжетойду боосунан

байлан койат. сасай, зардек

уйда окура, мылказо богонок
зелен чымын 8/7.

самтыра - сар боюн, мердиги
сар боюн ала түрсөйлөт.
Арно, сүлүз аштык кон.
Соёлкон - сүлүз.
Ным - башка, борундан көс-
көс кыйып союм жасоогу.
Көк мырла - көк боюн, мердиги
көк боюн ала түрсөйлөт.

122

Нуска талмак. Күнөлөтөн
кишени калыктуу котор-
бой Түрөң колдун угу
менен урат полакты кар-
магалын. Ыйманзардан
кишилери, эки киши угуу
Түрөт. Полактын сагы
Колот. Магылгы ур элге
макын. Боору малмак
балык мон болот сырдан
коюот. Чалы
кемпироз // кемпирос

Колдо малкан кон малым
Беденди ашпай агайды.
Белдик дамбал териктер
Берди Келем магайды.
Кутна мылгыс
Белдик дамбал - эркектердин дам-
балы, кышанда да дам-
ман кийе берешет. Какшаалдагы
гошбалыктар териктердин агабы
болгон дамбалык кыргыз.

ма - корол

7 отогоновол Халкы - ¹²³ 66 м. сабатал
АК - Бешим кышт. Чиров крз.
АК - Бешим есе. Чүй р-н.

ур. солто
манагы. Гийбаркун койкогун
артагы, Гын тилеке Гынстан берейин.
Богу менен Гын тилеми кийсеун
мен тилекаларын.

Алтынмын ордок алты гас
Атталгай голдон угурдук
Асими такшы макимти
Алкс мерге голурдук.

метиленин ордок мети гас
металгай голдон угурдук
Асими такшы макимти
меткисе мерге голурдук.
(уй беде) (комосо)

Сарабка така урдалан
мести кур голдон маратты
Бооруна камчы болдогон
Кысгы кур голдон маратты.

мылхы ыр деген мал экен
 туу туругу ыл экен
 кыста ыр деген балакен
 турту ыр болон ол экен.

Бул антадан торундо
 керкесин оскон балален
 керекетке жатылып
 керестей ак колуз
 керекеттен артылып.

Керкесин - макин оскон, ке-
 рилин оскон деген
 мааниде.

Анталес танган буулан
 Антадан кыс бон буулан
 Алтынгы арман сенде кар
 Аласа душман телген соу
 Аккабай огу кутулган.

125
Экеденден таадам буулан
жеден кыс боп туулган
жанын арман сусе кар
эли таадай болал деп
жыктей окуу күүлган.

Кидын кыр тосу муну бурган
се атаадын үйүндө
Алтанган таамак буркеган
А таамакты алтаган
Хайнаатаадын алы таа.

~~А~~ (боп тумар)

таамак болсо таамак
Кестемезин кинигей
Боруму туу мункайын
Булаарынан иленей.

таамак болсо таамак
окуу кет эл окур билимдей
окуу кетет кырайт
Хасыл таамак туурайт.

макшы болсо кыс бала
Кийсе кийим тарамайт
машыл мойун ордоктой.
маман болсо кыс бала
чи бүлөсөн мүдөбөт
маскы келген тоноктой
ушак айбат жомоктой.
мардудан алва сайыгуды
мардудан алсаң сайыгуды
мартылап болот айыгуды.
топордук алва сайыгуды
топордук алсаң сайыгуды
топуздан болот айыгуды.
топор - тойдое,
моймолтуган кара көс
торкумча болон так
дурдуну тоикок май бешмант
масаттың макут алтындан
тааймай сүйлөйт көңүлдөн
макшылап оокон кайрак мас.

2424
дүрүндө тойнок - таза майы тойнок.

кысыл бир тойнок багынис
кытайга геткен даукагыс
кысыл кар тору ат токун
кытайдан гелген кырк киши
кылыгына батокун.

Ак бешмантык макалам
ак бос атын тоокалам
Алматыга тон болсо
барутой тек даукалам.

Козморго мунун калдырган
Козала туугун тууна
Кок майын тоодок алдырган
Козулу макин бейшике
Барарга молун калдырган.

Ким көркөндү алайдан
Касип салын асманда 70 сарайдан
Казырман була бар кудай

Бу малган кайган түр жөн галайды.
Ажал түр жетсе ологу
Алданан же салганан корогусу
Оносу жок малгады
Жаңы кенде жакшы корогусу.
Тынаардын түгү бошосо
Тындардан тоого ким сала
Тындан бир ажал жеткен соң
Тыңарыкылдан ким татайт.

Агала булут арасы
Агала туукар баласы
Жоала булут арасы
Жоала туукар баласы.

Сусар борк кийдиң жекке
Сулбатың жетти мекке
Сулбатың жетсе беймаке
Артыңдагы апаңды
Салып жеттиң кеймаке.

сөз баһтадың ~~алам~~ алаһандан
доо менен қалаңдан
ойың ағам қалағы
Ой серік, мін алаһандан.
алаһан // ала... һан
Қасасы бүткен ~~ағадан~~ ағадан
қим бар экен албаған
Айтылым екі байғамбар
Ағалыңдан қалған.
Қайрылбай тегің артыңды
қуғынайғыс қартыңды
айлаған менен найдаһан
сұмсайты оғым сарнағы.
сарнағы -

Байғамбар ағы бұудан гөк
Түмтекейт экен арал гөк
Бү шүм оғым айыкан
шүте түр маған қайғы көп.
менген бір ағыс бөс торго
Айтық бір гөгүк нес торго
Маһамбетүк үметі

130
Молдам болуу ошмонго.
Илгеркикан бартоткон
Умар ошмон мар откон
Бизден тууган пер откон.
Бем байгалибар шер откон
Искендер менен соноткон
Бубулер менен батматкон
Ушулар сиске мар балуу
мараткандык эркеси.
Жак ортооунда башаасы
Жак сулайман байгалибар
булардык меткен касасы.

Ыбырайым байгалибар
Ыман туле алгандар
бу малганы ошмонго
олтой ишдер калган бар.
Алтынмыш эки береште
Алтынмышы ар иште
Алгандар буйрук келентир

131

Алтын бир барсын бейимке,
жетимимин эки беримте
жетимимин ар иште
ылдарадан булрук келгенсоң
жетелен кирсин бейимке.

Алгач кийдиң курмеден
Арманда жетим дүйкөдөн
Колгач кийдиң курмеден
Кос азык жетим дүйкөдөн.
Менден бир абыз сур морго
Түштүз кыяматтын шун корго
Шун морду кайдан баштадың
Сунсанбың каран Тамтадың.

Сохр. Н.

ике

амас

камаркен

ым, амараак

үкүт ол кара.

Кооту

132

Окто

айса, айса кылы.

Арын, Атнамы, Арын
ден Кооту Атнамысы ары,
Арыны бере.

асмай

наабай

наркы, Буудайдын наркы
мине жеке?

наарасымын

нагар

намыган // мангык.

намысы ток аугаал

уши мура керет маа окшо.

аугаал - маман мамышных

байкаган мура берек

маман уши.

анси, ансиен бусул -
ган уши.

мәтінет тартып тилесен
 берет ыйман
 ыймандуунун белгиси
 напси ыңгаан

аросо кармалай, амас окулай
 ыймак сурайт
 болу жапкан ыйман бары
 кудай урган.

кукуру // кукура ымак
 таса гүлүн.

наша тарткан осу-
 рекке текселип калыпурсуз.

Эскертүү: Жалпы сөз ба-
 ында сөз ортосунда з тыбы-
 ын сактабай с тыбышын
 колдоонун сүйлөйт, б.а., с чыл.
 сөз башында н тыбышын
 сактап да сактабай да
 сүйлөйт.

намаз, ным, нукун,
нокто, найза, каснай деген
создордо соз бошунда к ты-
бышкы түшүрүп айтат.

4. Чуккелеева Аныса - 48 ж.

сабатсыз.

ур. сар ~~таны~~ сарба тынай-
манан. Тар-суу камат.
портки кс. Чамик р.

Кундо бааштык - кысмы медресе
алкалат. Баштык Вн
ичинде бир тапактай
доорсок, тил маак ^{бир} бои-
рок, бир шыпрак, таш,
коргоо, бир, эки попурак
эки бет аары, бир койнок
эркек койнок, зункой
пуронок, салын, атыр
болот.

Бир ботолко¹³⁵ шампан, бир бо-
толко арак болот жөн.
Күйөө бала кайсы мажын
коргон Молдашукка берет, ал
молдашук баштыка ага иркелен
койкон, моолук салын берет.
Айалга керектүүнү салын ко-
йот, ме акра салын койот.
Күйөө баштыкты сырттык саба-
тар колдоют жөн былтыр
ал келди ошо күйөө баш-
тыкты эмес сабактан келин
алганбыс. Ал күйөө баш-
тык эмеске тукту эмес та
колдогун калдык.

Молдугу - алпарган таңылаган
кызга алпарган таңы-
лаган та кыздын бар-
ган меңесен тертирлейт.

кыздын барган теери молдуну
ден кыздын тежесине акча
берет. башка койнок, моолук
берет. Кыздын Токкуну тааы
така моолук байлайт. Баргын
антисе, мааы тааа керсе байлайт.
байлап коном, жы мааылаах
теркен киши алат.

Коккуно моолук байлакант.
Тааадаааа да моолук, мекке
салам аны тааадааа аркан
киши алат.

мурсун салсерт бурунчаа.
кеткели табат моно андан
калга, мамикесине тууну
барып кел. мамикесин дайы
болуп кеткели калдокиойт.
ме биртике куйгу туунго
биртике тааттисы кар эле.

арманда койнок - арманда деген
тааар кездеме.

134
Ошентип арманда койнок кы-
лып келгем ботым.

Армандамын оку ак кызыл ме
конала, мала тюн-тюн чы болот.

Кызга ме, жеңелери барганда
кызга алпарган чыкты, таякты-
такты бүрөө берет. Беркенден
мимен чыкты келгенди бир
авыккы ме коңулу макын ма-
кын коргон мимси санакалат,
бир мимси дагы ошондой макын
жоргон мимси ме авыккы
тылат. Чык тыган мимге,
чык санаган мимге кыздын Фор-
кундору надарканы калган ке-
лишет койнок ме толук ме
башка. Чундоо коркундук бершет
чык тыган, чык санаган сайгар-
дын ~~ал башка~~ саңы, башка да чыкты.

138
сербандаты кыргылык садам.
тардын адаты ушул.
Кыбого келиндик Токундору
корундук берет.

маншыра - туурдуктун
башы маншыра.

мон эле туурдуктун
башын маншыр дейт.

туурдуктун башы менен
теңдик башы туура келет.

Монго - согушкан ак таар, аны
кызыл боёго салат.

Ал монгого ак кийиз бас-
тырат, ал кийиздин үстүнө

кызыл манаттан Торт тарты
ылык муңс муңс ылык

бастырат, аны түктүн этегине
бастырат аны кылдыраар дейт.

Монго-кылдыраар дейт.

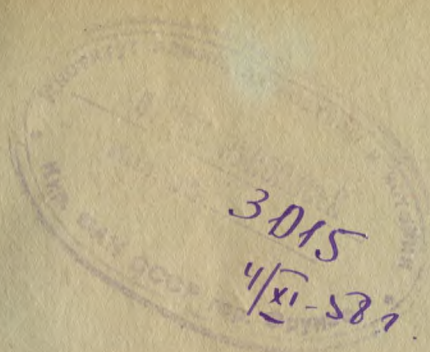
Монго-кылдыраарко тарты тарты-
лат.

0 1 765.

Лия-2... ер.
сб. ПОУ - Кемин
ийе

ИНВ. 3015

3 Гет 22 1958
Хондучалова



Кондуралова.

№ 2.

Жара - Булак
прег. с/с Токолеев

муг. малнакбай

Нарботов

Калхогдо келмиш гал дар олло-
лорго карайлан (караман) ке-
лмис.

15 муг. 4 к.

1	Келмиш р.	Карман - муг. к.	14
2	- "	Нотоптемиш к.	14
3	- "	Карман - од к.	34
4	- "	Карман - муг. к.	118

1. Саркулова Майырбүбү - 60 ж. сабатсыз.
ур. моңолдор. (Жогкордо келин болгон
кайра Токкуично келген)

2. Искендерова Бадыманал - 78 ж.
сабатсыз. ур. мактай уулу, Сарбагыш.
Жалмак аягуу кыш.

Казыл - Байрак крз. Жаман р. ж.
Балы атты шилалын кешкирди
Баан кел.

Соз баш. з/с.

Дукончордо баркун курме
бары.

Саарын, саарын Тогов.

Сынан

Сайла

Сарына

Сарылы, пурч кордун.

Сайанкер

СЭндун

Сов, соока

Сыкын.

сын.

сыйкар

сортук

сарыл

соз орт. з/с.

сысык

сысма тасы калот.

кысыл

Бескек

сусмо

босо

тесте

касан

косонок

хцкк

мусбак

мусоо

оросо

соз адн. з/с³.

исн

комус

кымбес

мус

кур

мас

маска малко

ало малдырт уакты,

тус.

моное

ас

кас

сас

мас

сарлапты мурчале

мас болот.

доо

доо

кыйме

бында

тус.

давын (Бадымалал)

тавын (майыртыу)

тосок, пейин.

дарбыс

тыуыман (тоо тег)

дукара (бад.)

тыкара (май.)

тараса (май.)

дараса (бад.)

даарант

дайындуу

дакар

даам ишине.

даждар

кандырда кан бышты (бад.)

даакы тери // баскак тери.

дошу (бад.)

тошу (май.)

сохр. ⁵ Н.

еуке (Баг.)

ике (Май.)

нокто (Баг.)

окто (Май.)

наиса (Баг.)

аиса (Май.)

наркы (Баг.)

аркы которчун хетинир,

баасея которчун хетинир (Май.)

наспай (Баг.)

асмай (Май.)

наабайгы (Жоо Тез)

Кокун илин туур кокусбаш

~~Тезинент~~ ,

намак (Жообек.)

чарын — и —

каарасы, каарасыл

болун калган.

6
нагар

номыркен

намыс

А мерге Там-Тара моголонт
бондо.

Намсын

аниси маман. Жоо Гез.

укура (Май.)

кукура (Баг.)

нашаа

ви Тартан хогорун

Турат (Май.)

нам Тарткан хогорун

Турган Таса мер.

укун (Май.)

кукун (Баг.)

Гий баркунт (Май.) Тас баркунт
Гий баркунт, Тас баркунт.

акун, советтин ⁷ акундары,
акыр
чулуу
айры (аары)
тамышы.

Кей буроо онко тон дейт
Кей буроо чантана дейт
Илери чан эме, чантана
гечүрүе, экилер ~~онко~~ тон гечет.
ал манжар

Келгөргү галас дейт.
ооку Тамгы чаркана дейт.
Талок кыган чыгуу ачмаккан,
ачкана дейт. Илери сөө менен
эки сөө аякташ арасында
чана кичине аты (айыраар)
бар. Бүлкүдөк - (крендемин,
кренмаржет). б. а.,
тука таралар
маса.

маңгык ⁸ дегенди билейін.
қандарда тоқоз беріп атқанды
көрген.

тооноз // тооноз

билерик

сат бағайылға

тоңғулық // бұғулық.

уғын

уық мығар (табақ)

Боз үйге деге уық, таң
үйге деге уық.

төкет аңы, аңы төменек
жөн.

качанак

сусонок

төменек // төменек

караакак үй.

соз баш. з/с. 9

далев тоокоз - 58 м. сабатсыз.
Калмакшуну кышт.

Кызыл-Байрак кышт, Торткул с/с.
ур. сарбалыш → Сокур уулу. Кашин р.
сын

зоока, Калмакшунун
зоокасы.

зыкын

сарна

сыпак, пайда зыяны
нок.

зордук

салал

заар // заардуу

зарлан мурду берара.

Кыу баш 2-е бала хоргогон эми
бала торун май баш болду.
сайанкер

¹⁰
з/с. соз орт.

сызык

бозо

кызыл

сүзүсө

тезде

казан

күскү

сызма // сызма

ызык

мүстак

музоо

арозо

козу.

соз адг. з/с.

темир колуз

мүс

мүс

кас

//

тас

сас

соз айланга дайын з ны
ордуна сны айтат кетсе з кө
айтат.

г//т, соз - бас.

тозок

тавыш (давыш)

дарбаз

тушман

тукара

даргаза

даарат

дайын

дабар

даам.

дангыр

даакы

доку 12

мастык, доктор деген.

(мастык кобуроок чыгаруу)

сохр. Н.

ике

окто

кайза

каркы

какае

каркы

каспай

каагайын

кааразы

~~каар~~ // кагар

камыркеш

камызы

капсы, капсыккы Тал,

кукура чымыс.

укун

тоо метек.

чылроо

акыр

айры (аару)

табылгы.

топунук тогургал (топунук тобосун-
дору тогу, не томолок).

сент мангык.

илери галдар гонтолун мангык
дору. макуца салын кой, ман-
гакка сал дору. мангык озуктег
гакса ирек.

мангактан пугу болсо

мангелге сорно.

мангелге - кайда болсо гал
сорно табилат.

Абыжеев¹⁹ Сукалей - 60 ж. сабатсыз.
 ур. сарбазын - чечей.
 Новороссийка кышт.
 Новороссийка сс.
 Келлик р-н.

Баймел

мушарбек-67 ж. сабатсыз

ур. сарбазын ак кабуу.

Назар казыр эле учурда турган.
 Эон маабын койукуз мындагыдан
 бытты абдан тапшы.
 Бутуни сынып кырлыдын доору-
 руна тапдырды.
 келт кирки.

Кирки элес, кентоор дейт
 таллагы кызарын учу кызын
 чылат.

сүтү кайкатын камырды
 тайын аны былак менен кесет
 кайкаган сүткө салат аны
 чалпек дейт.

мурун ынталар ын элме де-
гүчкө эли онко кан, онко тон
дечен эли ыкты.

уедук, тактап
кент ач такта

уногу козур ыргак кылып унаа,
тап сорнокун ыгыно салат
ме озунго ыно ылат.

саксан - конок, таруудан когуу
бын-быры мап салкы кетти
жиккини калмаасы.

кент ылттыр. ырагданган
керегеси, бакары.

толуг
уштух.

кыны ууун орт кетпесин.
торго муну.

Сарна

сын, иже болсо ле
сын Темир болот.

сыннан

зынандан башка найдашмок
ден коёт.

манагы анал айткалы турат
тогун айткан турат.

(Сараң колунак эштемеке
келкейт. зыкым эштеке
берген эл манстан кабыл
турат-гала).

Назардын колунак оон, аозунак
оон кыккыч бугурум ден кеткен
ушта ашо мотукта мек.

кызыл

бозо

муроо . 17

кооу

касан

теесте

счемо

оросо

(е-гыл айдгар-
дан баары. Ушугу,

мерде атырган айдгардын
баарыне е менен сүйлөмдө.)

ике

окто

калас

Арык

асмай

дандыр

ноабайгы

укуй

тоо метек

укиит // укиилдек.

18

уиуи Туууу — мерди казым
тукур кылын алат.

жи килин тортортон
тортортон тукур казан
уи улат. Ар бир уице тортор
кумалак салат. Торуз кумалак
сынактугу болот. Уиден уице
байагы кумалак салат, тор
кумалактын устуно кумалак
комшубада уиуи Туууу деп
бирден кумалак ала берет
акан музоо байлайт.

тукур башон кур малак ка-
ракы уттурат. Кумалак ко-
мулракы уиуи Туууу кобуштуу
деп бирден музоо байлайт,
менден мектез келен мек.

Казак ойун — бешалты килин
ойкайт. ~~кыркынан камка менден~~
~~башон байкайт~~ ~~кыркынан~~
башон маран таан алат.

19

(Мелиртенн орозбайдын уулуна
бардым). Ал балдар тукурга ошо
соокту сойул менен урун калып
тунуурот. Тукургудуу кайтарган
мунн сойул менен урун соокту
тукурга тунуурот. Тукурга соокту
тунуурбогон мунн керке эе
убара боло берет.

⊙ ⊙ ⊙ ⊙ | ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ → Хүйтүү

Эркем з менен ны туура
айтат. Айдары с.гыл.

ноокас эеес оокас,

амаас окуйун дейнт.

Кагар ойунда бир мунн кай-
тарат борбор тукургу. Борбор
тукургун танында айкогон
муннлердин тукуру (гүн) болот.
Кайтарган мунн эдин гүнө

Борбор тукур²⁰ тукурбоекоты-
рышант. тукурду кайбарган м-
инде чн тукур болгойт.

Бир маа окмурон койгу нар
турбайны, анан аа кой кай-
торат турбайны. Анан баба
койду оорун калайт экен
анда койгу айтат экен;

О тузектен кыра кой
кундур тундур моталы
онко бородо керик мак
качанан колган мерик мак.
Анда кыра кой айтат:

О тузектен эмай
доксорчнтур мэткан
майырканы болгондо
ман балага айдаткан
мананды каган тайкыткан
маздыккан (маздыкан)
болгондо

Жара-Терек (тер) ²¹ жасаттың
шордуу сууну шордуу
шорундуу минтип кайтаттың
деп кытагагай алынтыр.

соз айласын билгечен
созду озкно калтырат.
Жог айласын билгечен
Жомбо калыталтырат.

калык - тек тектелген мал.
тоону, теккыны мин
тыкан тек тектелген мал
унаа, же мал. тек огузо,
Тоого, теккыга тектелет.

Антам бар деп кытамба
Тыраар саны жок болсо
Уулу бар деп кытамба
Драмдан туураан бок болсо
Макшасын жатын дегечин

маманды ²² ози оетекен.

тез тез саламдамын тура
достугамайт.

маманды сала кайрылмай
се карыны ток боло.

шаката - шылдыз. (оузбекче
аскы).

Бедени гаан кетсе сан-сан
кылым бедени теселен кет-
тим дейт. Азидан шиле
теселен тапканда шиле
туктойт, ток-ток кылат.

ток - (канаса)

гомоло // гомоло.

сото - пугорусу менен.

мардек - пугорусу пугаран-
дан шиле киле.

башкаары - карым-тан туу тогу.

жерсайак килеки
тилдейт.

23

каптек болгон эрки - смирбеген
котормо албаган ~~малма~~ эр-
кин айбат.

Итүндө конокторума малмогдай
болгон козу сойун ит аз бол-
гонсун калды.

малма^{козу} - тарыбаган ~~жата~~ тур-
керээк козу.

жи - актуу, актайлуу мер коңуко
мал тарбасына байланыштуу.
тузкурураак болот, койду
~~жаа~~ кайтарышка актуу, Карын-
кырга аксуу болот. Ал мер-
дин бир малга бийик бир
малга үй тилет карын-
кырдан макшы кайтараат.

мылоо - суулукта болот, сууну кечир
мылоолон дейт. Кызыр кол-
догон ишчи // мылоолон
ишчи.

суулуктан 24 Токкоз Карман Кегир
суулуктан мылоодоон Кегире Кор
деит.

Бир Токкоз Кар (Баи)

Жи Толнок Бар. (Коз)

мангырмага: Баи, Коз агадгагы.

Бир айдаласы Бар (Кекирдек)

Бир байломасы Бар (Карын)

атуз жи Балтаны Бар (Тини)

мытырма Балтаны Бар (манга)

мытырма Калканы Бар (Тырмак)

Ошешкүлдүкү чыгарантар Барын
Келсеби. Барсаң ант ишкит
Барын кел.

Болунтур Карган Узунде

узунду Болун тахчы Болунур.

Халдигбеков Долоотбаалы - 79 ж.

ур. сарбалгыш - манбай сабаттуу.

Новоросси́тка кышТ.

Новоросси́тка с/с.

Хемик р-ну.

мээр акы - айалга тажа Кас (арамт)

ТийишТүү) ТийишТүү.

эркеке ТийишТүү жес.

саадак маанын огул салган кан.

саткылыуу саадак бабылаанын

ден коботт.

Бүлдүргө. Бүлүктөндөн Бүлдүргө

алба. Бүлдүргө найзага,

камынга м.б. бабоот.

ак мокор (ак мокоос) мынтык.

ак мокор мынтык асыкан

айактаи Тапка мажанын.

рок мокор мынтык асыкан.

копонтон Тапка мажанын.

26

Бейирманчы киши - Боорукер, бере-
уен киши.

Кейт сыймырун кум. Сыймырун
кум - кумтун Порооу, ок розу,
макшыгел, буркытун алы.

Буудайыктан роз.

тотос айтканда - кыскартын айт-
канда, тугого айтканда,
гураганда гуран кейти.

гураган малга мылкыга гана
кишиге гана таандык.

Абдрайын азыр да айтат
гуран гуран кейтими деп,
оо калмыкы гуранга дейт.

Кейт корколдурук, камкалдырк,
сагалдырк, капкалдырк,
койугалан - ындандуу, коборундуу,
кеневерен киши.

Малга да айтат кайран айтти

нобунайт²⁷ дейт.

Ынак эт - (чрчи) берди.

Бис ынак эт медек дейне талае-
тыктар чрчи эт медек дейт
камыш коюп эт меке.

Нет бостек

То Кырголду малыт монгуан
кыргол дейт, эркеч ургалысын
бостек дейт. Териле бостек деп
айтпайт.

наеси

Байтеше - керкишик тогу кетмен
шекелди, Тургуалан табат.
Сагы узун озу карыз,
балта ордук колдоп,
озукебик булузу.

Ширган - малдык Терисик кур-
табан, топурак салат
куртабан катырып туз
салат.

Нет каруи . 28

аулақкана - Тамихтин Тули
кана Тамак кыгу чі деген
еос .

комкормо - (момо)

нет мошко .

нет млен .

Машеиктен масалганы гана
дейт . Араваны каыргасов
сыны деп койот .

сарбура, боз бузаны булун-
пейт .

Накыштан - кооздон сайын ма-
сатир .

Арык Тавыш менен ечилет
албаса, Тамагыт буге галса
кирки дейт анда .

Берилук - берилуктуу киши . козу атан
берешен киши .

малга хураке чн хулан койот
 амонг отво чн дейт. Ал отво
 чндун бонгмекан бонгоо бонмек
 дейт.

Аковот - болушгу, арагн.
 шурдагтын гетинге ала нун,
 кара нун бастырын койгон.

мундунгун мундечини улк дейт.
 туунактын мундечини тура (бул
 малау мылхыга тиймшгун).

Кой, эркин, чндун туунак
 ки агатан арасан кулку дейт.
 Турко, туркой - бонмек, ш-
 текени бонмек нун.

матк, маткден тогонгор,
 тогонгордун баласы тогбок.

сатм (кострол)

денкир

тент урун - урун аранга
 урук.

Кетъ маханъ гыны. 30

Гозъ гыны.

ноого - бийек киши, уздуграан
ашии.

Ыйбадат - таат Ыйбадатаран соу.
куйга сыйыган киши.

Казанак, казанактын чарасы.

керешке - (эрмек)

керешке хорооку.

Боз чидукку эрмек.

даухан аттын бутуна кар,

алай мабышан анан ал ая

чураларда ырыса даухан

зейт, Анан дауханда

Гоз идиш зейт анан жи

мааныш бар.

Кетъ бастек.

Кетъ паркан.

Эчкурду казалеке махтайга
панса кайлак болуп калат.

кайрак деген³¹ кол кезер тон бар.

капырма (kalama)

капырма // kalama

kalama кон айтылат.

малдын оочундукчуно, малдын
оочунчо, толдоочуно махшы бо-
лушчуу маилоо кочкондо
маилоо туртка метин отуркта-
мыш алгандан ^{чүшү}мийн берет.

Экин алганда он буттан бир
бут чыгарып бегарага метинчи
ден ала берет не такыя ден
молдого берет, ^{ал чыгар ден алат.} Озыркта фондугу.
Байгандар мандай фондугу аскерге
тегинчеген.

Кырааны - Кайракы Экиндин
мынчама бутман бир бут
болт берет аны чыгар зе-
кей кырааны ден койот.

нең күңкө.

көк бор // көк боору.

камышкырды бору дейт, улакты,
боруға алачакан нүрсө көк
бору деп койгон да.

көк козу — арык, семирбеген,
күйрек алчакан метин
козу. Койду зеле көк
деп койот семирбесе.

Бешиктин танама барын
бүчүрөн айтойкалы турат.

малны малды гәрба мал
дейт. Эрки-койду мангык
дейт. Бодо мал // узун айкал.
Койдуз козу ме падышасы,
голпок аба олушасы да,
уңдузку зенн баба, мыкы-
мыкы коилбар аба.

33

Колкыбар деген киши оотурган
ошондон колкыбар аба деп
койгонго.

Тоонукчу ойеул аба.

Эркинчикин гылаз аба дейт.

Колбок мекенен аба. и

Борч матын оңдонун уйла,
койго гылаз.

хул койго гылаз гереке окин
болбойун гылаз, эс мекен ге-
ренин ортосунда болот.

Кодо уйла, жылкыла мойун-
дан ылдныт омуроого гылаз.

Аны кыргыз айко козоону
узык айко кысатын аны ал
кодонун Тегеренине басын,
ортосун Туураакман басын
Таран кетпесин деп.

384

мазсаз байлаһаһ
маһтасаз хараһт.

6 Готтокова Зина - 57 ж. сабаһтсыз.
ур. Мағдар

7 Малаева Сааданке - 62 ж. сабаһтсыз.
ур. Мағдар

8 Шологонова Азбүбү - 53 ж. сабаһтсыз
ур. Мәһмүд

42-йер
Ленин к/з, Ленин с/с
(Әкиге Кара-Ой кыһт.).

К е л л и Н р - Н.
Бойроһу теһирмектеһ Гүрүһ
һүһорһу саһаһт. Аһыһ коһдоһ
болот, таһтайлаһ коһот. Аһе-
һеһе аһыһ таһтайлаһт
теһерете һүрһыһ саһыһ аһ-
сыһаһ һүрһыһ оһкоһуһ теһир-
мектеһ коһуһ һүһорһу саһаһт,
һе бойроһу саһыһлаһ һүр-
һыһыһ Һыһыһаһ теһир-

мектен музору ³⁵ сабат.

Кетерм - баркытан масалат.
иле турган докуну чыгарып
жыгач беткейтер сабат.

ичине сойко, муру, ител макан
буйун сабат. Берилет докуну чыгарып

Окур - бодо реин сабат. Бодо

реин түмүн турат.

Кыска мивек мен ме

мен сабат. Окурду бур

жыгачкеден койгон сабат.

Беренгизга мазаит, келен

болун барлаңдан мине та

хиле мурун ме чн (мудк)

кылы кабы койот. Кадыр

Колкоо бурдоо берет, иле ошол

келенгун кабан ошундусане сак

таит.



→ Кетерм.

молуи үй- баиы кырк беи,
 элү баи болот.

мылкыры, койгу үйү

бир атка чуктегалын кете
 берет. Молуи үй җмеңулүрэк
 үй деген соста кыргыс
 байкыны сооко тонок амон
 чык молуи үй ден койгон.

Молуи үйүгү мелбаи үй
 ден койот, анткени Гере-
 ни казык казын байла-
 ваа мамал болоткоо угу-
 руи кетет амондуктан
 мелбаи үй ден койгон.

мелбаи // молуи үй.

оргоо — алымыны, алы-
 мын беи баи болот.

тоз үй — сексен, токсон баи
 болот. Сакалдуу кичи,
 пере, тоз кичилерге

→ керемет баиы
 умул баи ден җеңталет

түшүнүктүү үй. майлоого
корккондо тоу үй менен
коркпойт берки үйлөр ме-
нен коргот. керемени көз-
дөрүн коргоого койот.

мүрнүдөн айтып койгон
манакы. канчалык балага
тайындан кеткен тукайы,
чигди тынчтык боосу сакта
мекени оң-сол үйлөн ирет
ал мен таңдайлашып калат.
кергөө

⇒ бүгүлүк
○ тоңгулук.

чытана // чытаныч
териден масаса тери
болсо өңкө тоң дейт.

чытанын бакта салып
чыркылаша чыркыла дейт

сүйөт.

ишилик (нет бадаиында).

ишелик // ыволык

тактыдай (нет аи тактаи).

ширеңке

ала шалбырт.

ныктыр

момо // ырне

камаз

кике

дулмака

кымык

кеник

бүлүк

торгому

ишери бабало айттууру
бааран тек эле киме де-

39 x

чыңа эли урундай эле пакар
дейнес. онко тон ичи мылдам
берн эле айылым калгы болбо
тантама гевеле айтылуусе.

могу // бору.

чукмара айта
~~зо~~ сакардан бору ген койгу
илери, чукмара кийин бору
осчектерден тулукен алынды.
Аргандай айта бергу тугайы.
кырказ // чыгуур

каркануу ген эли татын келди.
таб илери чыгуур гору.

тайыны, тоз таны.

Дагра ген айтылайыс, та-
ланган дейнес тогуу, кичине-
сун кол муууру таланган
дейнес.

40 17

Эшек Тарамын - Такындагы Та-
рамын.

Эшектин баласы, Эшектин
күлүнү дейчүсү эми Такайы
ден эми Тарамындыр
Азбукусун созу байкалат.
Мен, ан Токугуз ту-

рат атка мен эле дейт.
Менин келим уулум эле,
ушур кел келишет эл байкер
тилекте эле турушет.

Чүгөш келайтам.

Кызылга эмес карагуура.

Кадыр кызын болду кызылга
Кар карагуурай да Кар, буз
Бет бурчо болсо ошо макшы,
Майголок - бул байкарма

макшы, молу макшы

бул байкарма байкарма байкарма
эле эл Эшектин макшы алат
макшы байкарма чун молу
макшы байкарма

амон чун ⁴¹ мой голубок башикармен
дейтис.

Бара бара чї салуу конойун
келейтат, там салган баидай
чакки кетиватат.

• Савуз

баланын ошуну сесимнен да
сэжи можиен болсо озу окун
кетет. Сэжи мон болсо арты
саял (саяр) болун калат.

таңыларак

Мардын сакуну бир баикар экен
чыкырылатат экен.

Анмазкананын ичи энге болун
кетипир.

бузакы

мапар

папар // бапар // мапар

пылаңбаи

айыл-ылан кетти.

42
гомоло

түркү исмен те кундукту
исмен.

далме (коридор)
ашмазкана // гаркана

оооку чй (далме - оозгу чй го
колдокулбайт).

тагоо дейт, каргы дейт.

сармерген (кезек менен
ырдoo).

ал манкыт (бел талчымы
былбейт Азбуку).

Бедени богош (канана) кылын
койдун гарбабасак боолан
койгу.

илери кичиратк чй которун
бергенде курко которун бердик
чй которун бердик дегүтс.
Курко кичиратк чй деген

соста.

43

гожураак болсо менен дейнес
кирирээк болсо гылангын (Азбигу)
жонгулгуу далага ден коюуге
нет кирлен
сотто (мурорусу менен)
мардек (мурору гыккандан
кыинкисен).

таар

кысыл ун - улнахтан майда
ундант кесек, аны
кысыл ун дейнес.

кергоо

таандавал дейт,

нет таандавал

ушу боюкка каран келесик?
ит байлакчуу бойдон табат
арка болун калдыо.

Анисики алыткан кудай урлан
лакылдабытхе иле керет.

акыр

максын

арымак (нең арымак)

мыктып, каймака

толкан мыктыса эне
тебсин. БоксоСоз баш. 3/10.саарын Тогун коарданап,
сынанэг кандап салама ток
ал байкушбун.

сарна

сарлап түрүп коргон
чулун.

СЭЖДУ

Соока Тоо, Бирик Тоо

сыкым // сарау

45 сын

сыңыр

сордук, сордукчул

сарыл туңгучул бар.

соз орто. 3//с

ак ис туңгучи калат.

сысык (сызык)

сысма

кысыл

бескек

сцено

босо

месте

касак

косонок

кчекч

мусоо

муетак

оросо

(Азбука ⁴⁶ сөз багында, ~~сөз~~
орбосунда, сөз адында бгт
эле з тыбышынын ардуна
с тыбышы айтат).

д//т.

тавыш, дүңүрткөн бер
тон кими келатат.

мосок

даргыс

душман

мукада

даргаса

даарат

дашын

дашар

даам иш кет

дангыр

даакы

47 дош, дошну койун
Гурун кургунт.

дошгор койун самоорь
ойуе мар.

сохр. н.

кике

окто

кайса

каркы

камас

Аюнашы, Карын, мулгаал.

каабайгы

каарасы

Анжиптең болун ото артык оорук-
тал кагар дейт.

Анжип — буроо окуп башын

Телеретин асык корсо-

тун не сук корсотун

молдоо
окутун койот ошол анжип.

Эрди кабында 48 болот ^{ор}аннир.
Игері куну кабындар бирі
биріне эрешиин мого
аннир окутуну.

асман

на маркен маасы

намыан

нет мажбамбык

Жаса кукура кукуну экен.

нашаа

алешем би мер.

укун

ы//у

баркент

акын, ыргы.

гулгоо

айры (аары)

айры менен гол сует.

окоо тек не айры.

Такар, бери такардын
 мурсо // бейит // корустон
 кончулчу мурсо дейт. Корус-
 тончо баракка деп ошо
 мурсочко барганын айтат.
 Корустончо барын толмалды
 дейт. Бейит башка бардык.
 Бейиттин мананан оттук,
 корустондун мананан оттук,
 мурсонун мананан оттук деп
 узогуз айтат.

мурсо // бейит // корустон.

олгон ишени коом булут
 мындай суна тили устуне
 чин койгон топурадын калып
 дейт.

атакей-нумакей //

атакей-нумакей

50
курсагым амты // кардым асыр
кейт турпак

кавакак ит
тегерек амт
суюнок ут
каракак ут

конок // бейман

моот

маки

тамыс

гон табанды

тамынды отун

бынас

кепик

кынык // кымык

мыйырма

дуңгак

тегермен эле ден
копору.

Кенен ден ⁵⁷Кулун байлаган
жигити (жи козактын орбосундагы
мен)

айтат, малны токунан мале
дейт, анан кулундарды ала-
рын кеннге байлап сал дейт.

Кенен косууда болбойт кулунга
болот. Косунуку козоон.

Алпарын биги кеннен менен
байлап кой дейт, мезги менен
байлап кой дейт.

Галагы (арабада кабырганын
ордуна галак демеет).

Жандын Гобосчо (паталогуна)
устун, галак салаат.

Такбайдан масалан арава
такбайлуу арава ал.

Жыргыстын болгон оорун
коробчматкан тунайы маскоодо
айса сайыш, эр жигити да

хорошо от ко³²шери бур зомели
хүндөгө берди чү тоборун
тоборолон мен селесте ке-
сим кадимкидей сулам.

түшүнүгү дүмүрү, дүмүрү да
түшүнүгү карса ~~түшүнүгү~~
кысым эки болуп калат.

түшүнүгү дүмүрү дейт,
кысым эки дейт ошолго
эле айтылат.

Кулмугуру

Эрмек (эрмек)

Колго кылычтардан акы-
рын иштесең.

Каражы (кең каражы)

Тыгыркана

(Азбыч тыгырканыкты билбейт
тыгыркана дейт).

Кейт тилеирген

мыктыр 53

сент мыктыр, мындыр.

Алаксытнай ар мака баргы.
сент алаксытнай.

Тасгоркондон оркун отуруулар
дыз камдын небесин эли.

Эпекдерди кордук ушу турган
Болека мамангылык таагды,
макшыгылыкка гелди мал
таагылат экен баш таагылайт
экен.

Саатнакеткен чыч бону мерде.
Бонунактагылар (Асык-Кол Таран)
муссоку да балогайтат экен
касанды да балогайтат экен
кыргыс турунзе сесуне башка
башка гылат экен.

анкош (суну илтир)
Азбулуну сөгүнү адыр.

Алтынман - 50 м. ур. маңдар
Хура-Ой кенті.
Казыбаева
Сабаңсай. Ленин кр.

р-н. → 59

Койгунун айлы термилектуу:

мусоо

Козу багатыз. Аталгарадын
кочу кызылаада иттенет.
Мун титтине. Мунун
мочу менге гої.
алорот бочу доңдо болун
чиге алыс болун токтоб.
туурдук чечк.

Чык дейт, туурдук дейт
Боз чигун тогатынан баакоосун
чиги, чык, туурдук бардык ма-
буусун тууру дейт. Чигун
туурусу дейт. Аштыккананы
мунун бузулун калды керео
буудай кийригатабак.
мочу туурдукту ары ал.
мочу // бочу.
Бочу баабынды айтылат.

чүчү бубуңу роок жек, 55
бурдугу тартылып бубунбур.
мичин ичине салып армака
которуп салып ман.

кет нар мака.

оокаб бунткитт кос туугу ы-
лып тире кер.

сөз баш. з/с.

зыиан

залаал

сарна

зыиба аны зым дейт.

зайанкер айтты галкангы,
оно галтаган ичкин зайанкер
дейт.

зэттедүү, кырмстын кара
тмлинге зэттедүү дейт.
Ботуректи мерден айдады
ууууууу.

сооко, аскалуу Гоо.

з^еыныи, сарау

снйкыргы

соруук

Зары. 1 туулушуну бар Гоо-
Гооно.

соз орб. з//с.

сысыи

сыма

кысыи

мен гоигон аткаи экен. десе
соигот айтаты, коигонго ийке
кесип кесип берсежерги.

Богу ишиден суракка кал-
ганын уеколуу сооту кон
билет.

бескек

счешо

босо

күскү

касан

оросо

мусоо

мустак

мелүүн

сөз адл. з/с.

оос жолуе // Темир жолуе.

күмбөс.

Күмбөс - Темирден сырдан ма-
саганды күмбөс дейт.суна - топурактан тарт бурчтуу
көбүрүч сырттын семен-
теп койун токусун мор
сынактуу мор чыгарып
койот ашол мордой бол-
гонун суна дейт.сунадан уш
рынок болот. көздөй болот

Күмбөстүн ич³⁸ коңдоу толот.
Силер кеткениге ичтер мен
Турсун Тамбалам коңдоарды
түйсөн. Бейиш дегенге мурдо
дейт. Камыр ден домногон
попурагы эмес ичиндеги ма-
кан терин камыр дейт.

(Азбүбү камырдан толук бөлбө-
мөсү. Пура эмес айткан
окинойт).

майткан тери камыр, оосу
касаканак.

Бокон, бокон (канакса) оокон
тең айтатас.

мазоо дегенди бөлгөн кары
дейт. мазоону кучурун мой-
нуна тапайт мүнөк мүнөк
тапкан ала мүнөстөн жак-
кей кылан ошо жаккей мүн-
өстү мүнөктөн тапкан

минке байлан Галаг. 59
Эркини, Гоо Текенин мүйүсү-
кон масайт. мүйүсү ооо
менен сүрүп, багак менен
кырып кооздойт.

мылаанен - кичине коңгуроо.
доосу минектен, минек
минтен болойт. Мылаа-
нын бөркүбүн мойнуна же
эки каттабтын ортосуна дамыкта
кадайт. ай наекыла дого
сүт ичирип калы.

мылаанын куушка да, түлүзү
да кадайт байлайт. Эчине
гара талым көтөрүп калайт.
кан Тура.

Кысыл ун - маанат ундун жини
сорту, биринчи сорту
ун, жини сорту кысыл ун
ичкү сорту үлүндү.

ике

нокто // окто

наиса

наисае

нарын

нагар

вигдуу

укуи

төө матек // тоо метек.

зыпгана, баркыт.

онко тон ал иш териген
болот.

акун

акыр

зылтоо

аары // айры

могу экигис экине ылан
келатаб?

Бос чигуу кичинекей тууш
 коңсо ме кергеси уузу кичине
 кичине бос чигуу кучко дайт.
 Кучко үз канат болот кичине
 кичине Торт канат болойт.
 Тускуну ток мерин оодотон
 тузунунтур. Туурдук, бову
 Туурдуктун бай бачынан алы
 учко тамаса. ме касана-
 нын кичисинен манса бос чигуу.
 мошок болоо эгенти асак
 болот эле. мушок//мошок.
 келе дегеник. сураатпойт.
 зыккыттын турун мейбодуу
~~тапта~~ мажылан турун бай-
 ласа жибекке болойт. бос
 чигуу, бос чигуу турса аласы
 таса мажы да.
 сосылган тарактык дай ит.

62 Көк доор (улак)

бузакы кими

жүктүн тагагы дейт.

тагай // тахыс.

Бел тагааны булгөйт. Ал
манка.

Чиге барсаңгы айтканайы.
Карын байкуштун суканы
каланыр.

Богумекте голууду туукала-
ын. Байертен менен кун
кызарын гакты маан маайт
ошойт. Кызыла казы-
аткан комбайны гелди.

Богу Курманалыга молук.

Абширов Курманалы - 88 ж. с/з.
ур. метизет, гол урууууз
сарбагайы.

Ленин к/з, Кичи Кемин с/с
Кемин р-н.

Жора - ой кышты. 63

сереган - оңгарыш кан. Сере шты
Тоого артыгууе.

тук алдынан, туктун алдына
такта койгууе. Илери дурбоз
чигууу тоган койун аны мейман
чи кытыгууе. Анда мас жес
теги.

Кансоор - аден кар мааланда
хон ит байган менен
из куун зыгант.

Жаңагардын кансоорууу дегууе.
Жаңагар - (кишикин абы)

(Жысыла аарыбын койкодууу
барган эле койгон).

Токон, калып токойду гер токон
дегууе гер токойго куну солтууе.

сандал - сандалга малдан

кызын солгон эки киши
которму агарыкко Тоого.

Сандайгы ирке ирке гырныкта
солун масайт.

катек - экинчи өлкөсү гер
болун өлкөсүн гер ба-
сын кетет ашол ко-
тунки болот каткыкта
эки дейт.

Омондуга айтылып калган
соз - илгертен айтылып кал-
ган соз. (Менин бир ко-
мондакым жок ким аныке
кечки булКейи - келиши)

асма (Тай Гыла)

таран - тыйканы кон ми-
нет ызык суука
түрүн кон миксе
ал арык кабын калып
сарголко болун олоб.

Күлүзат, күлүзатты гават,
ол күлүзатты этиме калып -

рун ма⁶⁵кшы тантаса ылат,
макшы тантайласа артылат.
Атты оостурук салып микет
терден калган атты тери кур-
ганыга метелен чырат аяны
мылоолон дейт. Оостуруктан
тыкыз кармап зон метизбен
метелен чырат, Кичирик мылоо-
лон дейт.

Бедени чаап узун узун сапса,
хыбын татап ал узун узун сап-
тесте тесбени тырмао менен
тогулгун тогулгун докош кылат.
Коз айган темирке колот тогу
тогу кок темирке колот, анын
кезини зон шейт, кок зонту
сорот.

Баракз кездеме - ангейин чибурок
тука кездеме, аркын
луу туру кар. Тынык болсо

дуканка гынт. 66

басма гынт - ар хыйгуу (ар-
тургуу) чыгуу гынт жер-
ден ак, көк болот, ту-
гуу болот.

малма терини челеке айран ку-
чат, жарма чынат ашого гылан
койот ашону малма тери дейт.
көксек - жик айдан жатка.

да тукумун се кет
ашондо баран атыма мен
бер дейт анан жик айдан
мени, тукумун сэтп жерден
мениге буудайы туугу бол-
сун, бабагыкан даярасын
атыма көксек бер дейт
не атыма мен бер, көксек
бер дейт ашондо тукум
сепкен кенин беш аты когун

Экин берет³ ашы⁶⁷у кенсен
дейт. Булакты кенне ыла⁶йы
оңуун бакии бар. Хаисы
Экин болсо да кенсен берет.
Экин олганда кырман ула-
ында да кенсен берет, Экин
коңойсуз кенсен бер дейт.

Айлакайын казыган
ишк⁶аткан тузукан.

Карагы камыктай ылып туу⁶у
коңойуш башы батиккиз келчиге.
Ороого Экин куйганда да
мына мен ороо казынатан
оо ороо⁶у толсуз кенсен берин
дейт, анан саан берет алын
кеге берет. Ороону атканда
оо ороо атылган жексиз ишк⁶
оңолгур кенсен бер дейт.

Дагы берет кенсенди алын
кеге беретис.

кеспелер ³⁸теркордон ийин бе-
ришет. Кеспенди кимге басын
берет. (Журманасын кескенди
кескен деп да кескен деп
жоону барабар айтып жатты)
теркорду эки олон кырма
бастырып сапырып бүткен-
ден ийин канка саларда
теркор берет, теркорго эки
улак сойонт андан башка
мал сойулбайт. экиси
мок боло кырмак эси
эки, улагы бар ичинде
эки те улак сурайт кары
эки берген ийин теркан
бер дейт, экиниси керем
мок бир теркан буудай
бер дейт да бир буудай
кан буудай алат, ал жети

сезиз бүт буудай болот ашаны
теркан дейт.

мен бир ат минен турсан
ат моголун кетсе мал айагы
сезиз каран сурагы эден
дейт.

Суу үйүмөк деген унгу сууук
пыуруукалатканы казанга сууу
үйүн кайнатат макылдагы
байагы макылдан кайнататкан
сууга байагы сууук кошканды
кашык менен куйат, жи
гашык үч кашыкты бир үйү
шин менен те томур менен
бышкандан шийик тогарын
алайт, пышырыкала берет,
пышырыкала берет. Анан
мей берет тай менен. Макыл
менен деме мей берет
кыргыз.

сууга бышырганнан суу
уймак дейт аны.

кого - буудайдан туктейт,
арпадан туктейт со-
куга салып, сууга вы-
дан ындан алып со-
куга салып туктейт.

Күзгө маңа тоют, ол то-
дорсун колонт, тодорсугу-
дан ийик сокуга салып
дагы туктейт, туктер
болгондон ийик салып
тозалатаат кырктей
ылып. Казакка сууга
салып кайнабат жары-
тып, май салаат, то салаат
абдан бышырат, сүт тол
кайтат (кабыктайт), майда
кайтат, жесалат.

Дулмакканара ~~тун~~ ^{тун}, Тамак
Койоруз.

арткы Билкейт.

~~Аткы~~ Бозо сузе Туганды неча
дейт. Уамына Билкейт.

Уамы немне аитор Билкейт.

Буйла - Тоого гана болот.

Тоонун мурдун Тешин

Турун мылар откозот

аны Буйла дейт, уйдун мур-
дун Тешин мылар откоре,
аны тулк дейт.

Абылкасын Тукатаны Бил-
кейт. Тукатаны Бачка иш-
теке деп айтпайт.

О шайтандан Буйкем тугаанан
коарына талыр.

Мерди сугарын ~~шак~~ суу ы-
лап амерге тон талат
аны шалбаа дейт.

намыган. ⁷²⁸ мангык деген
мына гонбок. мангык де-
ген мынагу маңгалта.
мангык, гонбок деген айтты
берет. маңгалта, тошката
деген айттылат.

Кыраатыны бул келет.

Үйүм тууду - мерди казык-
лату тукур, тукур

тукур ылы казыталат

бешти (□□□□) казат беш ооко
бештен ар бир үйүм беш-
тен кумалак салат.

Койдун кумалагы колот, тау-
тан салат кумалак кылы.

Анак когун айтат, когун

отурун бир тери бош калат

метоней кийинки тукурадагы

алын койот. Улам Которун
когун отурун. кумалакты

кон айлануучу уфот. Гербет ут-
 казуучу ме мал сайат, ме
 акра сайат, же гербинекез
 дейт ар кылдуу багге сайат,
 Монтаньты Там менен ойнойт
 ушукетин (колу менен корсотуу)
 алат. Монтаньтык ар кылдуусу
 кар акан бааран мажигурау
 тем толукатат. Мунунаалыккан
 уулу ^{ал дайы} ~~монтай~~ менен мажигу
 кенткен байагы мылы. Тоо до
 кудай талаа оз бааламыт та-
 кытай талгандак ийин мен-
 ден да ийин сос сурайт...
 колук-ат, огуз, тоону айтаат.
 Колук сурап келди дейт
 унаа сурап келди сизден
 дейт. Унаа сурап келди гента
 айтаат, колук сурап келди
 гента айтаат.

74
Колуко үйү күркөйт.

Бугадайды термеке салган-
дан тилектесин бүрүткөн
ун дейт, жинтесин кызыл
ун дейт, чундусун улмак
дейт. Кызыл ун кызыл бо-
лот, кызыл болуп түшөт
кезешпэч болот мака огу
кызыл-ыраак болот ачок-
дуктан кызыл ун дейт.

Күркө - күркөкөй алабак,
чукбугу ме ирке түз түз
мыгартын байын бай-
лан айагын мерге
сайат үстүн кызыл ме-
нен магат, тон менен
магат, тапан менен
магат, айтор кимге
болсо да маан колокко
кылат.

- 45 -

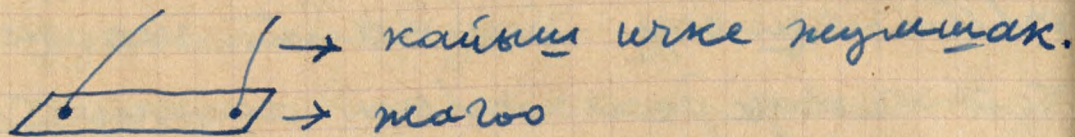
Анкан ичине ⁴⁵от макнайт
ызкаале колоко кылат.

магоо — кыштукку, мындай
кышкыккай малнак
мынар болоб ага боозун
откозун откозун байлайт
койот. Кыштун мойунка му-
мушак ике кайыш байлайт,
ме чуперектен ике сыдыркан
алан ашону байлайт ме кеш-
тен галдырын алан ашону бай-
лайт кун талмышканда
пыган кетпес чун гала
талынан калат. Ал байла-
ган минтен угу колдо болоб.
магоого байлакан минтен
угу кыштун буфка байлакат
чун кетпес чун. Магоо кал-
дун астында кармаганда
кыштундун астында калат.

Кейин баранта ⁷⁶ камазын
окуталайын. Магаандын пайда
маа кеме, камазында
пайда бар.

Магоо пайдагы жи баш
пайы темилен амо теми
тен мин откорчлот.

(мемин пайагында да дайы
нок - келики).



магооду мин те кайыш кыу-
гун бутуна махшынакан бо-
лун тузунат байланат.

магоодон откорчгон дайы-
гун угу тузунат. Магоодон
байланган магоонун угу магоон-
ду откорчгон кыш тузунат.
Бир эе угу болот, ал угу

куштун ⁷⁷малоосунун бубуна бай-
лан мин менен кошо карлайт
колго.

мылаамындын куштун мойкуна
тараат, кичинекей козгуроо. Куш
молосо токойго конушотурдуналат
узканда козгуроонун чыч угулат
амондон козгуроонун чычтон таан
алаат кушту. Жубруктун чычмо
тараат, кыймылдоганда чыч угул-
турат. Аа дауасына такпайт.
Итени деген болот адам бак-
дарын салат. мылаамын
кушка, итениге салынат
буркунго салынат.

Дадам деп сарт айтат.
Карызоо ашуу дейт. Тооашуу
оодо ылдый ашаат.

мээралы - мына эми менен
казын муруу бир

78
мака узаткан андан мал
тесем акы мэттракы дейт.
Келин күйөөсүн гакып кетсе
мэттракы берилкент. Күйөөсү
келиниги гакса, анда ке-
линиге мэттракы берилент.
Кой макмал сокко сыбактуу
туктуу болот.

Бейирмонсыз киши карагазы
карагоңу киши, кишиге
ырайымсыз мэттрисиз киши.
Тиласар тилөөзгакыр эке-
сиз. Тиласар- тилалгакан
киши.

илеген деп сырттык айта
маканы кичинекей келечен.
Адеминин гара макшы
мадарагыктуу кийинкет
адган тура. Адемин- макшы,
кооз.

Закрыл тоо ден ⁷⁹ сарт айбат со
заузелден келатомыз ден.

Кет керден. Кесе, роз чыны.
тотое айтканда - малын мою.
нан айтканда.

Кет чылай.

Гуран гуран келатат, моо чы-
миче айтылат амон моо чымы,
гуран катгуу келатат дейт.

Чимидек башкага гуран ке-
латат деген айтылганынт.

Ойукаган - андай айтса да
ойукайт, мандай айтса да
ойукайт. Кангаалык а
айты урушукандыса да
ойукайт. ~~Токтоо~~ чымы.

Тайкар - тикетин кулуу, тикет-
тин тайкары дейт.

Бизден Земиндиктер
кочура тайкар демеет.

18 80
тебиканынан мам тууга-
дагы тулунун тулун дейт
аны озун теге билесиз.
сунбал - жи туген Торт ин
ылан узун ылан
койот аны туеке
артан койот. Бибер-
деулер сунбал кан
дейт.

Ширганты кырыз масагайт
аны сарт масагайт кытай мах-
тан мазан келет. Ттериге
торт кырыз ылан мазан
туеке кан салып келип
сатылгы. кучу мок мыма-
кайт болот тередегй Тере-
дегй канларды аны ширганка
салып келип сарттар сатылгы.
Ширгантын токузгу эгет

бир галтай болот, ⁸¹төрт карду
болот.

ман каткан, сун каткан кеме
дейт кошо дейт. жарма
гылкн аны максин гылат
аны огуз гелм билесен.

жаруу, коноктон маза
кошо дейт, ~~тау~~кандан маза
жарма дейт.

гошкормо (момо). Кыргыз
гошкормо дейт казак Гош-
кормо дейт.

бону (арабада)

тизгин (бир атта, аттан ки-
менде). Гылбыр, гыл-

быр мене буран магында галот.
текемет // текиа-мант муну
казалайтат, кырас бир са-
пар ала кийиз деп коёт

неңт ⁸² сарбуға, бозбуға.
күлгө гомо, чешо гомо
ден казак айбат. кыргыз
күлгөбат, маркон дейнт.

накыштууну билбейнт.
киши агаи бандасы кыры-
дан сүйлөсө ашону кирки
дейнт.

Бешлик - берешендик кылды,
бешлик кылды. Ой

(берешендүү) бешликтуу
азамат экен деп коёт.

Мамала - мананы тарадан.
Экикик майынан ма-
зайнт. Экикик майы-
нын ортосуна кезегден
жиин салып каразди
калыкка хүйүн анан
каразан алы тымган
күйүзө берет ары

мун ман ⁸³ дейт.

бадырек, ай сен бадырек
женисиз деп койу итери ка-
рыпалар. ай сен бадырек же-
нисиз депу балдар Тентектик
кысса ай бадырек десе деп.

кызыл эрк мына мен интернет
тойнан мен алкаим.

чүлүк - Тоодо болот ичинде кургу
болот. мына менен
барбаламдай. мына-
нын туурамынан ичин-
демедек, чүлүк менен
зунун ичиндемедек
чүлүк дейт. Тоодогу
чүлүк ак болот.

дуркой - согу суук арыч сүйлө-
гөн кемемер болот
омолорду дуркой дейт. До дур-
кой сүйлөгөн кудайаткыр дейт.

мээн, мээнэди⁸⁹ багасон
тогонгор, тогонгор.

мээн, мээнэди багасон мээн-
гер, мээнгөрдүн багасон
тогонгор, тогонгордун багасон
тогзбох.

Бейабур ген агенсиз ~~хилэгдэн~~
айтат. Бейабур дейнт, агенсиз
дейнт.

Нет махан гекы.

Ноого ~~минута~~ ген узун бой-
луу минуса айтат.

Таналтэк кими - маа ох-
шогон гаргы бойлуу ~~минута~~
таналтэк кими дейнт.

Таналтэк кими гаргы
бойлуу маңыз малнах
кими багонт.

Эз эл кичине кимиси

адам ⁸⁵ байгосын хичээл
хортук дейт.

байгосынгуу мун деген
агентуу мун, муга агентуу
мункен тургонин гара
сүүлген созуи гара бхар
агентуу дейт ме байгосынгуу
дейт.

олон мункин манжак
мери казынак. Камыр дег
хорун айбат кыскасы.
казынактын ил камыр.

Жазы гоу кылан Торт бурз-
гуу кылан казан мери гара
болот. Камырдан созу казынак.

Эжкилбек, Туура Туура
мылар тургуун ит киркес
кылан эжик кылан койсо аны
эжкилбек дейт.

86
Машабын боорунга тикканым
ону сары кызыл, машабын бо-
лот ашону да тиккегендей
кочкуго кызылы болот ала
түкө боюйт, кыздар ~~а~~
казынан майка аралашты-
рып агытып алып бетине
сүйкөйтөндү жедик кылып.

Бороон-танкын болгондо
аргай^{не}перге мылар каломыз
ага иже иже мылар туз-
тузун тышынан тий калай-
мыз артосуна кой камантыз
ашону кирекеге дейтүз.

кет кайрак (бедетин
гумуру)
кара тийак деген тийок
тон болот.

калама (кет катврма)
катврма деп кары тийи-

пер айта ^{8*} calca перек.

Май сойун, коркор сойун, кой
сойун бот байлар уланга
байлар таммак берет аны
члун берди дейт. Майлоо
баран конун бот байларан-
дан мийик берет. Члуну
бот байларанган башкага
берейт.

куннекейн тикит, кону
кон сойулу ошо тикиттин тага
туган сойулу да.

Теперменге Тамбын боорунду
Теперменден Тамдык боорунда
угун баран мабын калган
унду жоокон дейт.

Тамбын унне Теперменден
Тамбынан унне буудай
тууретун тура турган

88-
чкөктөй гелекти күнзек дейт.
көк борч

гарна мал // майда мандал
(кой, тчки)

пригара дейт, узун алак
мал дейт, анан бодо мал
ден да айтат.

Боркокту музоонун мойнуна
таганд. жесик жибезин
ден мыкысын тууатынан
таганд.

Койдун мойнуна бир тара
гылат кыргакты макалдуу
сура дагы билгичке
айтып берелин. Көктөк
койго гана болот койдон
башкага көктөк болбойт.
Сырттан ит карышкырды
молотпойт, карышкырды

89

тештән Кочот, макиш ит
Болот.

Хор чиген Башкага маракайы
кароогу кайтара алмаган
каранайыш итти дурагоити
деит.

Электик бир маинка чыгалык
баласын тавылаш дента айтат,
тааргак дента айтат. Бир маинка
чыккандан чыгын элек ка-
таринда балот ашты элек деит,
ит, огуз, эшекти маландан
минеит, башкада молаш бол-
войт.

Башка салыкан - 80 м. сабатсыз
ур. мантай (термилкүү. тор-
куну, келин болун келген терм
уңуш тер).

Ленин⁹⁰ к/з, Жиркейин с/с.
(Жара - ой кышт.).

Жемиш р-н.

Мананда бир айдалар булунмаган
Ойготкон ое тамынан каза болгон
Сондой мыкту оу да терге байкан.

мандырмалы: Канкан.

Танз галарлык бир ит бар
Тык тык ~~төгө~~ сүйлөйдү
Тоомойун адам билмейди
Улук саатонз ал иттен
үйүнө адам кирмейди.

мандырмалы: Каалга.

Койо бургу мени алаксыт-
пай.

Короон кара Койун ак
Койуну чеген Тулу болк

Тайгалы 9/ мыкту колго так.

мандырмалы; магуу, урукке.

Хогу айлаңдайткы болгу келкени
айтайын.

Ковзеле мам кестем унутулуп
калып ооко киреңдәтпайын, ко-
гун унутуп калыптырман.

Коп кыстага аны асыраак
айтып берейин.

Кыс берген кошогот?

Шоокуп салдым сарайка
Сайма сайдым манайка
Кыкенте балам деген
Кошупкайт экен санатка,

мааме каракотурасыңбы эми
ток эми эмнени айтам.

Талына кошкон кошогу.

Маарык болсун горчүчү

ырайыи кылыи бар кудай
 мааннабган болсун ордуну
 дай. Тийе туган тагыча
 далтындан Терек бурдесин
 беи беринте кырк гылген
 бэтининти костой турдесин,
 суурайгай алкай сурдесин.

Аалкада алда буроокен
 кооылгасак кыноокен
 кучно болсо мойнуна
 ур тогулсун койнуца.

Мэже болсун тайыкыс
 бэтининте гыксын манькыс
 уур чичне барыкыс
 угмака гыксын манькыс.

угмак - бейинтин бур-
 демеси да.

Элиң бир коштү⁹³ кураңга
Маал тайылат кулаңга
Жуңнокор еосту кокайтын
Шек Келтиркейм кураңга.

Эми озунун Токтобур терен
айтын койойун.

Үйде галды тыйганьың
Үчбүчүдө болсун ыйманьың
Тоордо галды тыйганьың
~~Тоордо~~

Тоошүңдө болсун ыйманьың.

Айткан созун алланта
Ыйманьың болсун саламат.
Түңгөйдөн гунат гүйүрсун
Жуудайдан ыйман бүйүрсун.

Акең мен отуз сегизге чак-
канда олдү.

94

бузукку ден ууру, ушакты
жиини айтаб.

Сарат мин суу гештин
салкыны маа тейген моқ
сарыкерден тоқ шиди
тигерине жуккан моқ.

жандырмалы: Тура.

мысалдан атырат.

айылғылап айыла бараб-
тызле.

гомоо, гомоо жеден
гондон чичилет.

ашмаккана // ашбыккана

белгал // ал тарткыз.

Бедени сол-сол ылып гаш
кетет анан тырмоо ^{мекен}
боолап туған ылганды
рок-рок дейке.

Тесте буудайды орун⁹⁵ аргайырга
койун койсо Тесте болот.

Уланган // дагра

Леген ден салмоордун астына
тойгонду айтамыс.

Бабыныс дейнис анан аны ле-
ген дента айта тойот.

мурду укканган ийин
мардын маганмыс.

Кергөө

Кок бору

нат тандалат

тооночуз

Каймака тартууну боктурт
мактын мейнис.

мын

бокс

максын.

96
Соз байында з//с.

Бир агылыу ишени айбат, бир
мылаанды айбат зарердүү ден
заары кар ден.

Зыйаны ток кайдан болот
пайдаасы ток болсо.

Саламты ток адамга.

Зарна

зарымын зофлаанын-
лан турчт кудай ушуну берди.

Сайанкер буркучу.

Сэткучу тахшы иш.

Тоо заңгел дейт. Зоока
ден адам турккен мерди
айтат.

сараң, беркес сараң
зыкын гатуу дейт.

Зын,

Хос байлагы. - зыскаргы

ден койгон.

97

Сородуктан колуман тулун кетти
алын метпей галды.

Зарыл тулунууун бар эле койгу
айлапайын тууркан коктойм.

соз орт. зме.

сысыгы галат.

сызын койгон сызма.

кызыл

бескек

сусмо

босо

тесге

казан

козон койгон козонок.

күскү

мустак

музоо

козу

орозо дейиш. ⁹⁸

соз адг. з//с.

темир колуз
узи галаң, ашону ис дейт,

мус

мас

күс

түс

сас

күйс

бынас

кон, ас

монс

гоз гара дегенин үйдүн
бир терине тааныш калган
бир ийне экен деп маб.
и кызын басарга мик-
рейн дегени эле.

Аттынан Толкышты, дүңүртү үзүлүп,
тозок, бейиш.

дарыыз
маале каршыгы калган
тушман.

тукава
гил баркыт
дарваза дейт короонун
арсун.

досарат
дошын эле тобат ту-
шине торчкоо тобат ал.

дошар
даам эле дейтис.

дандыр

комондундан (комор казан)
комондандын даны дан (наш)
дейтис. Дан мейтис эле дейтис

дан ¹⁰⁰дегенге эне дейтс.
даакы тери
дошу

мындай катуу иши тикпак
тер тузукен.
тастык, дозгор.

сохр. Н.

ике

окто

айса менен сабышат.

Буудайдын аркы жогоркуго
эле арзан.

намае, намае туура.

Арын, Арынды куламы

эле угат королукмин.

асмай

аайгы

Нааразымын саа дейи.

101
Жудай асим кымы койдуу
Кергоону мышык сүйрөн келин
берсе меңем беркен койду.
агар, арык.

амаркен

намыган

намыз ары ток жудай урган.

оворун алыткан жудай урган
овору аз, оворун алыткан дейке.

оворун маанан аксында алыт-
кан овору маанан жудай урган.
(овор - алка маанисинде болушк/к.
укфура эле таса тушун дейке.

Жанмарга ашаа салын тоз-
тайт.

бигдуу мер.

укуй, тоо мелек

бигу

баркынт.

102
акун, ыргы

акыр

гылоо

оары оейнас, айры-
ныкы мону башка.

Аары сонун-сонун гонгун ба-
шын) ^{уучу}тейтаты бал гырат.

Айры менен гонгун гонгун
мын гонгун гонгун.

табылган.

Кыраң - бийик тоо жээк ма-
ныз маныз боксо
бейге-бейге бейбас-
как тоо маңда.

туулаң - олоң гон. оз алдында
ууун гон башы ак

кагуураак келген тууулаң гон
аны мал мекенд.

103

мал тайыган менен мен та-
рынайт оңго тонбой текейт.
Чиге барсаң деле олаккы-
сың го. Окукураак отур,
оого отур.

Каракчы дейтис.

Темирмен дейтис.

Темирмен, темирмен оооо бур
сое. Арми арващка айтат
темирмен дента темирмен дента
айтылат.

Абаны каражынайна байагы
менин кызын базарга тинер-
гей тойдугу ожен тилкалатат энке
гылам эми.

Энке ботменде турат ка-
рачы.

К у р м а н а а л ы н ы н
с о з у н у н у л а н д ы с

104

Бир иши ¹⁰⁴ такарган барды
эле болбосо менен базарда
менем бар. О кудай туура-
кыр иши тагекте кыра-
тын кошо тагатадагы.

Базар арзангылык экен
баарын сабышат.

Окуучу мек каалам иши
менем билет. Окуучу бар
ишини молдо иши кудайга
иши дейт. Мына менен
камазга иши дейт кудай
ден олтурган кудайга ка-
мазга иши дейт молдо
окуучу бар дейт. Менен
каалам ден тагакта маан
камазга кудайга иши дейт.
Текетин эркин алым ту-
рун мекен баала,
бошонун кетпесек мек-

Кем байла. №1 105

Илгери магазин дүкөндөрдөн
болчу. Анан ошол магазинден
сарттар менен тааным ачына
болушарчу. Анан байа
ачына болгон сарттан жи
миз сомогу чыгиз сомогу казына
пур ачарчу. Магазин казына.
Анан бексун деген казас бо
лчу ал бексундун аяк казы
ак күйрүк акбай тоют болу
магазинде макусу бар.
макусу бар терис бексун
дейт, макусу жок терис
кол койо турган терис ак
бексун дейт. Мен баламга
сарттан баламга байбосага
мен чыгиз сомогу кестеме
алдым, кездеме алганым
Бразилияга Абимилузу

Хурмаканлы Колунузу койу
 отириде бергенимин бере-
 ринин ыразылыгана колуну
 коболуну ден колуну коболуну.
 Ошол айткан уягында Голо-
 му. Головой талсам, уя-
 ыкан оти кетип талосом
 анга манда акка кошуу
 туздурду алат.

ме колунда деле малым
 бар кудуретим деле бар
 Голошко бирок мен мыт-
 тайымгылк кылы Голо-
 вой такыр Головой талсам
 элге талсам ашо тал ден
 койсом анда ал арыз мо-
 зат, арысты чингизге мадат.
 чингиз кавакты кезет анда
 чирме деген авакты дегу.

үйеэ кагаз маған ¹⁰⁷26 гарот
баран малы маған, үй мурхун
онус кыл деп. Онуз угагында
мен окучун отурам. Малдан ту-
ман эмесин корсотуп койсо
аны кешке кылсан Таңдан кетер
да айтказ берет та кубулат.
Бексун сарбтык гана болгонда
так болот, мен коли койун берем
кеге берем. (секирек)

Капчыкчы болсо дегенде
мен мыттайымтык кылсам
капчыкчы болор кудуретин мек
кийин Таан болормен дейм.
Үйде иштешем мек мадагай
олтурам. Мына бизде шардак
кийиз аз, астына салар кийиз
шардак аз болгондуктан мек
болгондуктан мадагай олтурам
дейм. (Капка мадагай айт-

пары (108 булвент).

зрелости суббелит.

Ботанику нужны тестере окле-
рок джурю.

Чыккыруу тоого чыккан ага
 булгаары боюлган. Тоонун
 доорукка чыгышына чыккан.
 Чыккыруунун Тамарын кургакта
 майда майда тулун, анан
 абдан майда тулун тапка-
 лапкан. Ага акынан кошот,
 тоң тилеке сууну ызыбала-
 мын турун салат ага улнах
 ун салат, анан унун уйдун
 терисин, мылканын терисин
 салат анан ал боюлун калат
 мынша болун анан анын
 зооту бар аа салса сокун
 кызыраган. Фер булгаары
 болун калат.

Қол, Ғажитиш Терисине аз 2 ле
боһон керек ошот җүн баска
гелесе җылаһт.

җомғону дилбейт

Кет җартма.

җаһайыл дейт, басмайыл дейт.

басмайыл дурод, җаһайыл
дурод. када - (җидук тироду)

җаһайыл аттан боорукан җарты-
лаң басмайыл менен кабар.

җаһайыл җайыл 3рге чурет.

җаһайыл арт маһаңа болот
ортосунда басмайыл болот.

җомғолу җен казак айбат буз
җаһайыл дейтүз.

җол каһаңа кылып койу. бону

чуроту җыһары маты җар-

җаһын мен җаһаңа марма

кылып койу. җекирек - җук 2
җыһан мактаһ марат)

110

чиотбугу - мына мен ар
кемеге суу тапкучу
тумуш кылам дагы.

Чиниу чиотбугу болсом баш
бүтүрөм. Айдоу, кумбугу, ак-
тайлуу деген гелда. Чиотбугу
деген сөз кадыр паркбугу иши
тумушумуу тез бүтүргөн иши.

чиотбугу эки сөзгө маанайга
бүрөө айдоу, кумбугу тумушумуу
тез бүтүргөн ишине айтат,
бүрөө кадыр паркка көрүш-
үшүге айтат. Мен сизге
колуман келген таа мыны
айта кой берип таган. мына
менен айтат колуман келген
агадан апакаган чиотбугу иши
дейт, чиотбугу кеме дейт.

Аккулакы түшкө гетке
гүлөрүн койдум дейт аны

кырмандан гетине /// ыгарат
аны солмалын кебе берет, кичиге
алат.

инаматтыгу мин, сое сундогу
ми бутургуз кичими бутуз ки-
мики инаматтыгу кичи дейт.

Комо койнокту бутуейт.

Драк койнок. Драк койнокту

балдар да кийт, акымана

тана буту таган койгу, ~~бато~~

бутудон ыргак арак болгу

колатпай хулат сыйактуу

болгу. Аны сарт койнок гента

койгуге. Сарт койнок кылан

тишпер ден. Аны мангаи

голок кылмай эт болвосо ти-

зеден ылан узун ылан ти-

мин кийгуге. ашык//руко

Кейт коно койнок.

Алек деген кездеме болгучилери

112
ала була мот мот мата
болуу, алек матаз бары
ошо кезде мен алуууу.

түркүтүн баласын да
баласын Терисин да катан
дейт, катан Терисин дейт.

кент чурочу.

Жайкар эле дейт.

Коондун чарбазы сойгондо Коркун

сойгондо жанем мабышын

Турган мерди чурок дейт.

Чарбазда чурок болбойт.

Чарбаз менен коондоо, анде-

лекте болот чурок. Савакын

савак дейт, талканы дейт.

Коондун маманын болот коон

дейт.

Жара козу корук калыптыр

койду куну чурок дейт, ал

Хүснэгтүн багасан мэтн, мэтнүдүн багасан болохор, толонгордун багасан тогтох, андан ишүн хуесте мок.

козуну билвей бибтеев койсо
ай козу кишин корбук калаг.
корбук козу кишине болговт.

олок киши - тургон турган
маман, егирогон созу
малан иши. Кудайур-
ган олодгогон олок келехен
дейт.

узулду билвейт.

мазкоң киши ана манаан макин
билвейт, байкаайт мори болот.
макшы - мамандан баркан бил-
беген, соз билвеген иши толондун
киши болот. Мама карымак
айтканман тайты мок, айт-
кананы билвей отурсаи менга
толондундун да.

зууурек кун кунбун бамаан

114
мактысы, ол итери болгукен,
эми ток, ол эки башыгу болсо
перек. Зумурук кумтагшын
буркыгу буркыбтеушын ак
туйгун болот, ат ол ак туй-
гун аннак болот, кумтук
торосу, ак туйгундук даым
кара. Булоо тушту эрчешин
тукрет. Кара Булоо ак туй-
гунга мен алы берет кеки-
лик тул алы берет, койон,
кырлоол алы берет тоо ордок
алы берет кыскасы майда
илбесинден баарын алы
берет, алы кантесе текке
ошонун баарын алы берет.
(майда илбесинге, койон, ордок,
кекилик, тул, кырлоол кукрет).
Кара Булоо туйгундук ту-
шын болот.

тау ашканак (сөөк ашканак)
канак ген өзүкө айтып ошондон
канак ашканакта. Ушун кыгы
ашканакты кыргыз канак аш-
канак ген та, ушун ашканак
ген та айбат.

Кыргыз мугорукчу мардемин
сөөккө мага керект.

(Бир бүт бирдеме алпарсам
Кызыла татыгуу болот эле ба-
зарга барганга алгандымда,
молдогуларды кыргызга эли-келики)
укканга сен кысыл тогу кийим

ген элиги баарын кысыл тогу-
гуу ындагы, эли бир кысыл
танан алперкесем элиги
баары кыстарыжа кысыл
танан алперкесем - келики,
Келикини тюрккү керебинде).

Харыбенова Асыл - 86 ж. ур. тагдар.
(Курч Көмөгө айран катын
ушталса тага болот - бейне-
нааманым жесимин созу. 86 жашта)
Менин Горжунун токомукун
мисинде жетте - калкынан созу.
мылдаре алмасары (алымсары)
Карга мылдаре калып буудай
алы кетет.
Ырысы токтук
Ырымы кыч деген ушу да.
Ишөөм бала бапс манткынт.
Ишөөм бала бапс манткынт.
Ушу чылган эмеси токтук,
алы токтук келмей.
Кеде (Буудайы сапырып болгунга
монта турсун деп беним
тындурбай терметиватам.
сага кимге болду мынга
кечтим? муздуктой болгон

айалы вары аны келме ысым.
муздук - сулуз, ойдан ойдун, туз-
дуу айал.

шакек салган. бу шакек генга
айга беретиз, муздук генга айга-
беретиз. Булеке салгантон буле-
ликтин булеклик дейтиз - беймие-
наалынын ~~тескисин~~ ^{тескисин} созу).

муздук ген, шакек ген оозуна
окулгекет айга керет - теск.
алшабырт ген койот мер
шабыран суу болушатса.

кымы (кымы)

козуулак - казандын түтүгүнө
маткынып калган мылтык-
дуган оттуу козуулак
дейт; кемеге да козу
улак болот. Коо калың
болгон мерде ат мылтыкта керет

ашону козуулак ¹¹⁸ дейт.

Куурай такканда мытылоян
ушкан ал кымын.

И
12
13
Ыстамбеков Шезек Абай - 90 м.
ур. ~~Сарбашы~~ → ~~Тынай~~ → ~~Азык~~
сабатсыз

Токтокоева Салы - 63 м. сабатсыз
Сарбашы → Тынай → Гербик

Ыстамбекова Шурей - 73 м. с/з

Сарбашы → Тынай → азык.

Сталин к/з, Кара-Булак с/с

(Кара-Булак кыш.т.) Калык р-н.

Ичери манат, бай дегу мекеден
дин заманында алар зордукчу
болчу. Сакет заманы чыккан
зордукчу моголду да.

Улак Бартканда серке берет,
улак берет ич чыккан бир не-
месин берет. Мен озун

токсоңго чыгым козум такум
коркой чыгым чыккан отурам.

Сайым болуру сайым-тоо
дукам дукам болун бет.

119

төмөнтө. Эсен илери караган
бир дукан болуу, бу бешкен
бир дукан болуу кыргыздын
бөрбөрлөрү. Муну дуканга бир
муну бу дуканга бир муну
таган Төмүр айса энес мыга
узун эки ара угу ошо мыга
кайса менен сайыгу. Мыга
кайса ойноокуу, төмүр айса
менен тоокерчилекте мал тийиш
алганда сайыгу алар бирин-
бирин айлашпайт. Дукан деген азыркы
силердин Түлкү менен айта-
канда обузе, илери дукан деген
эки обузе дейт,
Кыргыздын ордо деген бир немес
вар акы ойногузу.

Кыргыздын кабылу ойнуле көкбөрү,
ордайтмай, кайгыны майда тапта
балдар ойногон ойну.

Биз бир астан, казак бир астан
болу мерде тегараныс бизди кыр
ыз кара-булак дейт, аларын
казак кара-булак дейт. Кыз
алынып, кыз берилетис.

Казак кара-булак турсак
мерде мурун каш-тек дегуке
ми казак кара-булак дейиз.
Кыргыз кара-булак менен
казак кара-булактын орто-
сунда кыр мол бар ошону
менен тоону туура алып
арава менен Алматывга
баргучуе, казакка баргучуе,
узун алапка баргучуе, анза
арава аз болуле конгулуз
ант менен баргулек.

болу тоонун тоз малчасында
тоз булак бар ошондон тоз
кара булак атыккан.

23 121
Тоу Кара Булак Кыргыздын, азыркы
эле айбан чыгган Кара-Булак.
Ошо Тоу Кара-Булактын билген
тагында дагы буз кичине булак
суу чыгат казак Бурган мерзе
аны казак Кара Булактан деп
коюлчу аны, жети суу чыккан
Булактан эле казак Кара Булак,
Кыргыз Кара Булак айткан да.
мындан жогору Бейшеке деген
жер бар анда буз Бейшеке
деген атактуу мени откон жөн
шондон Бейшеке деп айткан
деп угам озун тогук билген.
мен озун токсонго чыгам шондон
Бери ушу Кара Булактан
Бийкеккен ары отун коргонун
жок. убада бергенди маңи ма-
сан тапкант.

122

узун шыныры кызылды сапыр-
ганда кызылдан устун таза-
лан турган, тазадан шыны-
рып турган шыныры.

Экинчи мынар сапа койун устунго
гон маан колоко кылып
отургууге ачкуну эле балаган
дегууге.

Макмал деп илери баркытты
айтууге. Сорп заманынан
калган ачкуну сөз ал мак-
мал, ак мокор өзүнгө
мындыка койуналган аты.

суре (шире)

Потого боз чигди кооздон
ачкун кызды бергенге максат.
(Птоокту айдалганда Так, Так деп
айдашат Тут дегендерин ук-
кан токлиун).

Ак кызыл маанатты окуун турун
ак кийизге табантырат, акы
узуктун этегине тегеренте узатат,
менен табантырат. Ошону
тоботалон чыгктын дейт. Чигун
кыргоосунан ылдун кор этек
ден койот. Жок этекти кызыл, кор
кийизден ают, керегенин айна-
нан сере оодо (бир, эки каркын)
болун тураб, кий болор болбос кору-
нун тураб. Кок этектин оодо
тагы кызыл сызма болот акы
кыргоо ден койот.

суу итек //суу итир. суу итек
суу итир ден эки соз менен
айтамыс. Анкоч ден айтка-
нан уккан жокпуз анга эки
сизерге окшогон мантар айт-
паса бие айткан жокпуз.

Қазақ бақыр дейт, бұл қақа
 дейміз. Аман түм суы ығхт
 қазақ және дейт бүлвейік.
 түмектің тақайы дейміз.

шақара - бүрөө бүрөөну шы-
 ғыз ыса сен мен
шақара қылғары дейт.

моқ аңтөвейт, бұл қалғын
 ғыңаң қой, қайран бер дейме
 бұл қоқын дегенде бүлвейміз.
 баука ағуң түліс а қоқын
 деген.

ғылаңғын бергі, қиргі бергі
 ден сурай берген, оңыңы
 ғылаңғын дейт кесек кесек
 та қиргі ден қалмайы бар.
 заңғы тоо ден бір заңғы бұ-
 ынқ тооны айтат.

кет тоғос.

Камкалдурук деп камкардан
келгенди айткучу, болгон мак-
тан келгенди сарт оертучу.

Көт көткөлдүрк.

Кабуу кабуу туркалоонго тураан
тураан кетби дейтүз.

Козу тамыран кетби деп койгучу
казандан түтүндөү коо күйчү
мытылдан турса ондон башка
иштекке дегү исебис.

Туран деген мыкага, Туркан
пурган балдарга айтылат.

Калың иши таман айтсаң
куубалан агуусу келген ишине
койууалан ишкен дейтис.

Огу ток ойтукей сестежик
серкедген огуно макиш эге
тыкты ток кимини ойтукей
дейт.

коридор , бастек оқоо теңзе
ауыр айтылат кырметын өзү-
нүн ое созу ыңыл.

Үйдүн түтүгүсү , түтүгүсү үсүк,
түтүгүсү дейт.

аштыкана // ашмазкана.

Бисе аштыкана , ашмазкана
үн дейтүз , болу томоңку тас-
тыроңкодон томоңкулор
коңуна дешип орусча айты-
шат.

Босогого колор теңтик , гар-
канара колор теңтик деп
айтыла берет.

орусча коридор дейт экен
бисе гадис дейтүс. Бисе
окуңуңуе ток дүргой иши
болуп калдык , эмки мамтарга
макшы болуу окуңуңу моддой

кылан.

дүрөгү - тоогун ичинде.

мундуу, барактуу иттин дүрөгү
ит түрүлүшү деп ишке айбат
кичине дүрөгү айтылат.
Кой кан - кичине кан, мананы
түрүлүшү түрүлүшү кан кой алган
кан.

шириган маррак мисалыдан
Териден масаган канты ширин
дейт, ширинканка сүрүлгөн этти
салаат. Ширинканка Тамак ма-
тын салаат.

малдын Терисинен мыканын
баш Терисинен масан баштык
кыла ат баштык дейт.
мыканын башка маррак
муррактан масага аны туз
баштык деп коёт.

128
анагы марконту толмонку
хунтуу лакайдун эл лапша
дейт. Бис маркон дейтис.
комкормо (момо)

комор казан (изини)

комор казан нан // комор нан.

сует // сует

гоз гыланган, кичине гыланган,
дейтис. Кезде кирги, давра
дейтис. Гоз гыныны галдуктор
бадыбоз дешет экен аяону
мемин темпирин чирокчукалы-
Пыр бадыбоз зеренин таскайт.
батыныс

нет иерен.

карана гыны кон айтылат,
сапал гыны аз айтылат.

карана гой гок.

нет сар. бура, боз бура.

82 129
үсөмө (үсөмө томо) (томогу ко-
ноң эле үсөмө дейт).

мүтүү мичилер. неген түркү
порумун келтирди түркү.

хирки // кыркы.

Беликбүү немекен берешен
немекен деп коёт.

малала, кырас мам дегү
сары муң мам дегү. (сверка)

мем маңы

маңы деген сарытын созу.
анакы - сен арага түшкөң деп
мактырбаган созу.

бадырек - кичине коңуу сүйөгү
айткан созу, сен бады-
рек жесип деп.

мырдантын четине минген
киңизден ала була салганын
аламаш дейт.

¹³⁰ иерке // ¹³¹ Коз тийүү.

Кызы эж

Кет дуркой

МЭЭН, тороктор.

Кет мээрер, Токбок.

Кет кангил

Гынтама

онко тон

Кет манан ганы.

мыра^{нт}тан масан сангугу болу
энтен тамак^{иде} тузан ылан ту-
кур кылан койу, тапкан мыра-
тан масагу аны маңайак дегу.
маңайака тамак уент. Асмай
ийлережиги асмай маңайак дейт.
Бойу узукраак киши коого
киши. Кичине киши кортук
дейт. Бойу маназ кичирээк мал-
пак киши манет^тк дейт.

131
созу тургундугу макийн шунан
ыйадабтуу дейт каргандан созу.
ургундаба мурсе дейт бурод
барын ала сойорат ылаи десе
камырына барын куран окудун
дейт. ургундаба конгулугу мур-
сого баргандан деп койот, ктде
камырына баргандан дейт.

мурсе, мурсе дейт.

мурсе дейт, камырыстан дейт,
балакчанын камырыстанана
барын калгун дейт.

койогу Тегеренте керече менен
те мылар менен айланба
масан Тосун койсо аны дара-
гала масавай убактылуу маса
аны керешке дейт.

(эриштекте, эриштек маанисинде
айтылате керешкени билсинейт).

21/32
дауқан гоу гоочу.

Азыр эки түрлү айтылат гоу
болсо дауқан гоу гоочу дейт,
эки муундан мындай муу-
жугу болсо аны камкарга
дейт ме камкарга гоочу
ден эки түрдүү айтаат.

камкарга // камкар гоочу.
дүмүр кет кыйрак.

бастекти билешпейт.

Бедени мол салып тапса ал
бакем болот, бедени бакем
бакем калып тапты дейт.
Эге бакем мурдусу ден сурайт
сураган иши. Эге бакем
мурдусу дента, эге мол мур-
дусу дента айтаат.

Бегені боо боо ылан тогулгун
 койгун эле дейт. Тесне энеке
 эле айтылат, кол менен ортого
 теске-теске ылан койгун кетту.

Занкан тогту замалдайлон
 замало ылан кой дейт. тогту
 замалдайлон бутун келдики бутун.

(замалдай - салму)

(замало - тезекдай)

таттен - дайар тайар ылан кой-
 гун, тайарлан койгун болу
 бутун эли орун мынкан
 алмайга сана салган деген
 сөс.

Кың ден козак айбат, буз кык
 дейт.

Завалекей замгун
 кичекей камган.

Кетт кикит.

134.
Кечесин арасындагыны кыр
ыр бүрчүк деп койот, сары
тукит деп койот.

темирчун илевине урун коң
гон майда унгу тоскон дейт,
тоскогун темирменде болот.

темирген // темирмен.

темирген эле дейт. (тежекбай)

Бир сөс менен темирмен
деп кой (солчу).

кок бор // кок борчу.

шундугун чүрөк // касана чүрөк.

темир чүрөк, # тогар чүрөк.

кет бел чүрөк.

мады - мадыгай олчуңдуу чоройун,
аюонун олчун чоройун,
шунчүк, эки кичини
бузук эле баскыч түрөт
ушакта мадыгай

олуңуз гөрөңн арам.

һеһт үзүн аһк мал.

боғо мал // кара мал

жандык (тзкн, кой)

һарға мал // жандык

контөк буруңху уақта кон
койлуз кишидес коромдус терис
булуңуңн кейсизу.

мағарадагы диланпейт.

кысыл кысыл роз роз шуруңу
тотуңа шуру дейтс ыналы шуру-
дан башкараак болот.

боғу кишини байдыгеси ишке
маратан тура эшене куурайы,
түктөн келатат.

күймө шуру малнак, сүйрү того-
лок болот.

һеһт толтөк.

ойбут мерден тукур туз мерден
айт, тиз мерден кизине

136

туктурусаак тергди ойбут тер
гейнт.

Буго кирине марманда чысаы
боло алык келген мабат.
(Ачык койноктуу илери колго
тигип карыс ийке менен эле
колго тигууу замандын ишкен
шейменердунга кийгу, боту омур
бар эмест, омурдук угуна
макатын угуна гейин талгай
салгу макасы тепкендик ма-
косундаы болот, ошо макам
айагына талгайдык угуна
угу меке тигилет. Кан шатын
талгай салгу колбука гейин.
түбү менен туура саанан
салыктуу или угуна са-
ман ийретке. Бир койноктуу
мекин бир ийин уга сын

оңдо бур мим, оңурум бур мим
мим баарын топто, көп кимин
туктууга ошентип оокат кылууга
- кемпери)

аш тактап, ыраак
майнак ак тарап

денкир, бору ирек телир,
денкирди ирек телирге илеш
копуге.

майнамак.

чумок // топто

топур

мыктыр

кыркал // чумугуру

караган ит

каракал үй // чумугу ит

чумек ит

суюнок үй

тегерек (салы)

теменек (тезекбай)
каматкак — " —

теменек (кемпери)

138

түркүнүн баласын, баласын-
сын Терисин кыркыңызын-
сын баркы деп койот.

толкай (келт тайкар).

соогу туммак арам-караакты
селдам-караак дейт
соолам-караак
ишум-ам-караак // караак

тогузрак, тогуз айалдар
тому тилин төгөсүмө тогуз-
рак казан койушат.

Тогузгу туурайык эле гал
ийет. Музда казактар (Тул-
гемин сүйлөйтөт) келишти.
Айлаанык (кемпир) тилин
келген матаб.

Эмгеме бул келген онок
кени, онок кени маманга

139

гоуулаб . онок // олок

мантак куураи чигеице volot
malnak malnak тукен
гүрөөк болот, малыз
малыздан бийик болкот
осот, мугар отун мугалзгуу.
Мантак мерге volont. Ошоко
гаран аз оокатт кар минни
мантак оокат, мантак оокаттуу
минн дейнт.

уестун
уук (рабок)
уук // Туура мугар.

муроон // тмуроор
мазком зитеккетин сулверен
минн, маландигионго да сулвейт,
макынно да сулверен минни
мазком дейнт.

чыккы

140

Керегенин чыккысу жоон Телмур
шынга сойактуу, кайышып
Тартып Түрөт бир ишси, бир
ишси керегени Тосун Түрөт
Телмургенин Тамбай берет
Жазан Телкен чыккыдоң болот,
Жазан Телкен чыккыкун Телмур
болоттон, күрө болот.

Толонун, онок, маңкочу чоо
Тен, маңкыга чыгайт
мамаңга чыгайт.

Кайырга Түрөт

Кайырга Бейкасам.

Жазы, муңту бузулмаңдан
сураганда болот тун маңга
арон кибегенде, аран сура-
ында жазы муңту да.
Зилмурек кунтуаты кар озун

141

горгон мими мок, мекелей
улаында акрага сүрөтүн
салып койгонун гордун.

Эл тыбындык күмүштү эл
тыбындык күмүш дейт, бир сол-
дук күмүштү чрнубам дейтес.
Бир солдук күмүштө, эл ты-
бындык күмүштө мекелейди
сүрөтүн бар болду.

Алн карагуштү караколдо
Биринчи деген орус аткан
жөнөмөнгө мийин Бирин-
чи оорун отус алтыска
мий гылк кыркка чага де
ойдотур. Алн карагуш агра-
нын чегинде конушотурганда
аткан жөн алн карагуш агуу-
суна мдагай аграын
бир буталында сындыра

түшпеген экен да¹⁹² оңтүстік меридиан
түшпектен экен. Бұрманың оңтүстік
дон бері 3 алу бөлігі негізінен
болуы мен аңада отырып бөлігі
Терде ілем ілем боксозго дейін
Аңа мен мұрсамен өзімен соғып
масаптың аңа күштің болуы
ондо аңамен күштің айтты
берейінді, ондо қозу бір соғып,
қой бір мағын соғып, мұз олу
сыңырлар селіс соғып, тоғусоғып.
сыңыр деп қазаққа айтты
қойын табан, біздерде мұнда
қырғасқа сүйелген да қазақ-
тар бар. Алқапарыңды қы-
тап мерінен айтқан экен
Шекез дейтінге оңтүстік
деп бойынан айтқан экен.
Ғаңқан атты сүреген атты
Баһман Ғармаған шын

жаңекчи дейт.

143

Алора саркоорго тажмак са-
лан кой марлаң карагайды, ма-
нанга мабат.

ащ тактаи, тактаи, уулух
са ивелик. ивеликтан
сарит окуло дейт таи-кендик
сарит, карагалдыктар сарты деле
кыргызы деле окуло дейт, ка-
зак коргуз дейт.

уз ко коллук чигди ортодогу
чиги киреверени чиги далар
ден койорге.

кетт тултур

самбур тактайдан, гарнык-
тан масалат ар деме таи-кит.

Олошунда дегенди билсинт.

Кемпире // Кемпирек
асна (гаи тулга).

144

мазган тукко пөйөтлөт
сандыг эе да.
айман гегиртөкө.

малма терн
кескен бурөө тукум сэк-
атса гана сурайт, эки ол-
гандо ороо ачканда кескенди
сурайт верет.

Кет абылказни тухата.
ундун жингиси кызы ун.

Байбигем бир да тын
түрүкөйт тынбай эе бир
демесем иштей верет.

М. Шалканчиев Түрөкбаев - 73 ж.
ур. Сарбалыш → тынай → куроң
сабатсыз.
Сталын крз, Кара-Булак с/с
(Кара-Булак кыст.)
~~Келеш р-н.~~

145
Мааргасы узун сумбал гол
калан ичине экин салып койгон
аны эки азамат которсоо бузу
окигон гол гол которалгайт.
Сонор ал уз, уз гувалгайт.

самбур (сангал)
гер ана агаи аралай алга-
ган мер токойлуу.

Туттемере маракалам керкил
эрки аны немне гылам.

Керкил - маран ооругандай ма-
ман арык эрки.

маран - ичи гыкпаган, арык
болуп калган бу маран
болуп калыптыр дейт.
маран менен малдан
баары ооруйт.

Кемтирек, ант огуругу
гумок.

196
үр маарга доо дай илсин кай-
наптуусе. үр маара (асма).
казарасма дейт, кырме үр маара
дейт, кырме асма деп та аста
кэтте.

Кызыл эж

аһанак - камык, суску ар
Турмулорду салаат.

Кет беэбала.

молун үн эки ганаат керее
болот, ууктун башын башын го-
ултун боилайт, ууктун ба-
шана гейини мауу маылкайт
мауу маылкаган ксерден тууу
ынат. Богу аркы Теренин бер-
сени маа.

чуртка Тартма

Бегени мол мол ылын гана
Кетсе мол мол болун калаат.
анан Тесбе Тесбе ылын

гоулыгун ³⁴¹ боолайт, ¹⁴⁷

сун иингегунг // акком // илгунг

айкан гелуртхе

нет каайда соз.

Майдалан торгологон кой торго
болот ал торгосун ботчбун дейт.
муну ошонун туштунда алга-
мын.

тундэк

томонойдунг туике

Хызыга тарткан машинекен
машинке гелмерхе кысталак.
Тоо текети сойгондо ме мыкы,
уйду сойгондо кайыш хылам уун
ме гылар гылам уун алкан-
дан тарта бир соом ме бир
укун мазылы тереген тилукаат
ошонку оок дейт, ал ооктон
тунгун масайт.

148

мука, камарды мука майы
ал камарды абдан ийне
келтирив муурайт, мука
майы бышырат аны, аттан калы
дейт.

Калы майы бышырат
аттан ал келкоридо.

унду улаштан борт борт
кылан толоктон майда буу-
дайга, мууорудой болуп калы
ашоку улаш кеме дейт суура
гайнабын бышырып сүтү
чечке коууроок күйүп сүткө
бышырат.

нет уакы

намыган // кайтала
мангылында намыганын бар
не, дейт.

зекзи баба²⁴ // узеки баба¹⁴⁹ - уйгуз
суббучу, коркбучу.

ойсул аба (Тоо)

Толнок аба (койго)

уйуи туугу

Колук - унаа

Сарт Тоого окто Тахканда
ошо октого эки маалына чытот
чытот Телир Тарат метелеренде
маалын кысан турад, ал Телир
анга деле коостотойт.

кыраатанын булгуйт,

мел баи чй - кереленин козу
зоу-зоу болот, кереле-
нин баиы да зоу бо-
лот чук сейрек сейрек
байланын арасы алме болот
аны мелбаи чй дейт.

150
Хересенин козу бар олуи-
гун баткыдан болбосо, уук мын
сайыла аны торгоо чі дегүчү.
Торгоо чінду баалар бакгы,
хересенин козу кичине, хере-
сенин башы кичине, уук
мын сайылат.

Бөгөдө минер уна мунаа
нүктөн үгүн менул да мен
баш чі.

Кунтун мойуна ирке мал-
нак жи мылаанты тагайт
жи мылаантун үгүн кайыи
менен баалайты мин мын
бекиет ала мылаананды
тагайт, мылаананды кун мо-
голбосун үгүн тагайт.

мылаанан оёо кичине ошон
үгүн козгуроо деген мылаа-
нын дейт.

151
иңе иңе тер канты кичи
которакант кунетүү балдар ко-
торбосо он тер кан экин алдын
майырма тер кан экин алдын
(китеп кон айбат-ооба).

тарткы → Δ бозо тартат.
неаа жоракен мынарка тарткы
ны баалаа откозот кайын
мичин тарткылан турант.
тарткы гента аталга
гента айтат. маани азыр
тыгарашты.

жеткени такайы
тапалткени билбейт.

тегеркен

буудан солган тери тана//такак
кунрек суу тегереккен бораакы
кагаран мерди кунрек дейт.
сарыкерди билбейт.

152
овор // алк, алкы.

Басмайыл козу,
арт мамыраана Тартакан
гаволоз ме баштаз олоо
кур соз.

Казак айтат нүзүк ден биз
шакен дейнез.

Козу мамыран кетти.
Уш дуганы, каракол дуганы,
Нарын дуганы дегү эми
ошуге ден калгандызарбы.
Аптака - кичине сары, ак
ыланган четинде кан-
калы вар канкалыкын
Тешектери вар кол нүзү-
ганде суу ашо Тешик-
Тен ары гетет.

Берки Канкалы нугу сары,
агы ал кичине ыланган.

521 153

кучине гыланган, гон, гыланган,
да гора баары айтылат.

Акекиз мам кесикте олум
какан артайы алакысын гон
мурун окуган гондук.

апта // аке

огжунураа гондур

кароккы

Алаксытна ары борбой оң адам
тырасын.

нет боско

гырканах

гылгоо

аары $\neq$ бал гылант.

Айры менен гон сузат.

акыл максым

тожок // тер тожок

тн тожок

шеишен кадан алдыга сол-

154
ган Гошокту эт Гошок
гейнт.

Кулуңуу мелеге байлайнт.

меле - эки казына байлаузан
аркан. Козуңуку меле мее
гени.

устуңу

уук // гавак

ирдуган (кадыргасын билбейнт).

сое билбеген тоонуну экен.

кувнууку

мейли Теригемби, кестеме-
демби учун нурум онко
ган кызынгер ген койоус.

онкоган // онко тон // зынтама
ден оңулгенин айта бе-
регис.

155
Курдунке боз үйге болот,
мазганда кой. Тууганда койго
арган иерге негизин казын
тин каласа ал керемке.

Үйдүн богун 4 тогулгун койун
каргаганда оодарын алат
ошшо ылан койдун эле ген
оодарыналат.

Балыгдур - Тоо эркини эркем,
урматсым тоо эрки
гейт, баласын улагат дейт.
Ноо - Турса негизин, ишкен
суу алынат.

15
Байбоосунан Молдоалы - 65 ж. с/з.

ур - Сарбашин → Тынай → азык.
Столени крз, Кара - Булак с/з
(Кара - Булак кышет.)

Тынайдак → кызыл турт, Батман,
Бору. Азык Борчон, ^{Азык} Борчун оз
Баласы

илери унактада бир бай
 болгон экен. Байдын үз ба-
 ласы болгон экен. Ал бай
 озу сарак экен ичине
 сойгогон ичине сайнаган.
 Акан бир учу турабган
 байдын малы такар мон
 болуп калат. Бай турабган
 малды кайра дагы кудай-
 дан түлөсөн дейт. Үз ба-
 ласына айбат. Бай бүгөсүнө
 айбат көчкөдө бир маңы
 тамак кыл, ушуну ичкенде
 мабала түшү королу баа-
 рыне ген акыл салды
 дейт. Ал тамакты ичкенте
 го мабала калсапк, бай-
 дарын айткы маңы

Түңгү Кор ден ¹⁵⁷ ~~05~~ Эртен менен
Турдуу Талаа уулу а кел
байдарын деди. Байбуресе-
нен сурады байбуре мене
Түңгү Корду ден Тала сурады.
Анда байбуресе айтты
карагонокту карууна илз
кара менен баамында
Турдан жемен ден кел
салды дейт. Анда Каран
деген из кыгуу уулу айтты
дейт ата, мен түңгү
кордой кабан бармын мен
силердин тушунорду мо-
рун берейин деди дейт.
ай тахмы болот тахмы
моручуу ден жесен уулу-
дой кел салды дейт.
Дүңгү менен мек кылан
ишди аба, жем кара

158
гонокту каруусуна мен
бүрөөгө барган күн болот
экен деп бала ушундан
деди дейт. Анда атас
кең салды дейт балам сен
мамал морун салды экен
күн болсо, андан күн болсо
кандай күн обот дедик дейт.
Анда баласы алда айткан
мен алдыркысы мамал
морунун арткакы маңкы
морун суларды кулакта-
мын деди дейт бала.
Атасанан сурады дейт
и аба сен нурге түш-кор-
дун деп. Мен балам кару-
урукту карууна салган
кадимкидей карабай мыл-
какка аздай айдан пурган

159
Жемин дейт. Эй абайға ая
сен карукүрүктү карууға
салам буроого барып молд
болот жесип деп айтты дейт.
Ай болсам мунуз номмаго
баарыңызды кыл, кыз кытай
салдык го дейди дейт абаем.
Болосон из акжаркысын мажын
моргуну деп турган калды
дейт. Агайнан сурады
дейт. Кой канбаран майга
нан багалаган мурген экен
мен деп аласа айтты дейт.
Сен буроого барып кой кан-
тарат жесип кыл болди
девайтты дейт бала. Динго
оригонту аласама илди дейт
кезек корюк туеги айтуу
мен багалаган кой абадан
тообам акада марган

160
мүрөкчө жемиси гези гезит,
баймак байла дос койногу
бар экен дос койногуна те-
тмалан мойнуна салган
Турга талан айтты гезит;
сен барган дүрөөкүң ко-
зусун кайтарап жесек
ден бала тургу газетти
гезит карган. Жеңи ме-
нен айткан айтты гезит
Жең алаканна карма огу
жесекте Карар баламдын,
боорук мейин кармаан
кечме гези гезит.

Карар—

Учкучу мекен Жаракан ку-
валарын гезити болган.
Бала Каран Кечкен ба-

161
ратса тамдан туугуз кыр
койон маантыр. Байагы алаш
меге туган болгонго бала
айтыт дейт чоочуе бир
тууган элеңко уш койонду
урун берейин этин чоочуз
мейлек боорун менен кой-
ноңуно арон барын бергеду
дейт. Агасы маңул геду.
Койонду урун чоо этин бы-
шаран меде дейт. Боорун
маман бос койноңуно орон
берикейди дейт. Жем менен
атана алпаран бер ойтур.
Эңк боорун албан келди геду
геду дейт. Бага ооо кайра
кейди чичке. Бат кургуз
маңуз кейди. Бала ойлоду
жеден, абадан ашараңаң.

маңгыре кетип баратканда
менен кармагузун менен
деуойдогу. мен уздайган
бур тулейини маңтын ту-
менин береп дегулдеген
кетип баратты дейт бала.
Умукку менен баратса молдо
кар эки чыкканат.

Алды, бур чыккан алдан, бур
чыккан кумушкан экен. Ош,
кудай мага берген чыккан
чан болсо мага бурдо кийин
болсо бурдо менен
аб болсо ден бала кен
салган дейт. Багага ке-
тин баратын алдан чык-
кан октоо кылат айка-
лакан аб болду дейт.
Кумуш чыккан октоо

163
Уша... Н... арда мон хийн
болгу дейт. Хийнмэгн хийн
андыг минн худаага муна-
хатн хылын айвас нэглэ санар
нурхн калдн дейт.

Мунахат - мунн охдогчн
ден худаага сыйнзгнх.
Кетхн барабса бур калык кел
гн мабат. Угдун шунде бур
кок бука тураб, кок бука-
нан мунгсунго бур кун
бур нүлкунн алын мөлбү-
райт. Буканан колхоемго
бур кара кементай мабат.
Кементайгн асбынга бур
гон таар азан мабат.
Багаланн гогдн го бала
гукосн окгон гонтогмо
салды.

164
моо балам ¹⁶⁴кок букамы
алдында маткан кимге барган.
Барын болор багын кимге
солор айтып. Ал ким
и балам тапканганын
7 абайга ала малдон
тыктым абанем мон балам
монко бала болойун деп
кепатам деди дейт. И аба
менем ал майыма сура-
дыз сен сиздин ал майы-
ңызды мен да сурайыңар
калык үй экен муну кан-
тун үйүңүзгө алган ба-
расыз деди дейт бала.
-Кер кыргында кок букало
минем тогузурдуң үйү
тогуз десем үйүңүз тогуз
деди дейт.

165

гүваардан үйү гүва деем гү-
vainт дегендін. Дарыя суу
бар андан кереметтен үйү керем
деем кереметтөт деген дегін.

Бала: Ким дегенди үйү?

-Караган дегенди үйү.

Бала маңа сураган дегін суз
барганда немесе кызмат кы-
ласыз дегендін дегін. Кандын
үз кызы бар таң аткара сары
молдон манамга тогун мен
ошо үз кыздын тамамнан
молон тогач деген дегін.

Ошонку менен таң айтты дегін
ош, болон, ошонку ошонок
теке термелі ошонок кактот
дегендін дегін. Маңымда
ошонко ошонку дегендін дегін.
Таң ош томондогу тогуна ала
тогун мен ошонкумду ме

166
сен окроуцкыу деген дейнт.
не атай мол сазыкы тешен
сиз окроуц деген дейнт.
Тол окросо чыккыу алыр
Тыныгу дейнт. Штоо балам
текези менен чыккан алыр
Тыныгу деген тол балам
текеге чыгып дейнт. Бала
он аба, менен ое чыккан
бар же ашо ое чыккан окро-
сон канбет дегендейт дейнт.
Бала маннан алын сака-
сон ала чыгып окроуц дейнт.
Ошондо балам сакаса алыр
Тыныгу. Штоо аба мен тол
сепен текези чыгып деген
дейнт. Бала чыгып
манерсе чыгып менен бала-
ман чыгып чыга Тыныгу.

Бала калган баш тересин сойун
түргүн бетине ийди дейт.
Бетине ийин коромуктун ий-
мен тогултурдун ийү тогулду
үн тогулду. А туналардан ийү
туна дейт, үн туна молго туна
ийдун асты карын койдук суура
шар суура токтон калган дейт
керкен. Бу керкенди немке
дегайттууле деп бала айткан
түмөтөлөн торнокторду бурден
бурден суура бурматт дейт.
Ийден сойккал деген канган
күнн казы талталган дейт.
Тас торноктордун баарын ле
суура бурматтабат деп абасын
айтты дейт. Атасы: кайкар
кермилурдук ийү керм деп
кыйкар унутун калгануо дейт
дейт кан...

[illegible]

281 / 69
менен кыздардын бурун
Турмашкент. Анда кыздар; ти-
мен кыздуран кеткен арты ма-
да ~~жолдас~~ ~~жолдос~~ дейт. Таз
эрбей менен турду кыз ба-
ны кетти. Как эрбей бол-
гондо кой мен минтен
тургонун болбойт, кыздар-
мын баары жолдос кеткен
мен элени менен уз кызма
уз алма берип сүйлөгөн ур-
дуран ден кан кен салды
дейт. Керемде малды ай-
ган тас келди. Келсе кан
кыска берет ден элге мар-
лык салып тур. Алсондо тас
турун кандын уз кыздын сынады
дейт. Кайсанын маа-
ылайык? бу кызы кыз кан-

дын эн акылман ¹⁷⁰ шимкен.
ушунусун алайыкты деп ба-
акыл ойлоду дейт. Эл ма-
тар унактада канган кичи
кызы туке такты, Таз мен
зыгарын келлиниги деп кошо
такты, Кыз кайта келаткан,
Таз ой сен токто мен алыз
Таз элесин мен сара-
айга туган келин бар дей-
дейт. Каз кызын берен
деп жарык кылган экен
калкка мен Таз элесин,
~~окоорук~~ деп дейт. Таздын
окоорун торун деп Таздын
башына ийген келин
алы ырыштыгы деп кыс.
Кыз басмакты болду ме он
тутке токтой туур мекке да
окоорун бар токтой туур

171
деги дейт бала. Ми догдо оно-
руну корсотуу деп көс көн
солго дейт. Алтын сакасы,
окроң ат кылы менги дейт.
~~Кичине~~ соканы окроң кичин
кылы кичи. менен ушунда,
онорун бар казганын берсе
сен маа туурун деп бала
турун калго дейт. Көс ма-
кыл алын код алымын үйө
кырып кетти дейт. Эрбел
менен турун бае үйгү ма-
йын кетти. Зал деген кары
деген мам деген эркектер
тубеме калган казганын
берет дейт деп кандын ба-
гынан мааным эл келди
дейт. Казгастарын ~~ал~~
тыкты дейт. үгөөкө үз алма
берет.

Эл кандын ордооунасы туура
обту дейт. Улуу кыз кыр
мундун урду дейт ала
мекен. Каз киндосу кадары
ден эл байа немдун кодо
рун кетти дейт которгон
чиге, мана ортодогу кыз
да кыр мундун урду дейт.
Анот да келер кыз которун
алан кетти. Кире кыз
эл алакбан бубкунд ала
сын мундун ырынткан кыз
дейт. Эл бундун калды
эркен ман туу калган моу
калкба. Кире кыз алаан
ырынткан тууру калды. Кан
илеке марлык кылды ой,
дагы агар калды, калкба?
геренде бер мундун айтты
дейт сизден кала кунбак-

173
Кан тагыныз калды ¹⁷³ Башка ээ
Ким калган мон гези дейт. Ош
балким аша болгон чыгарарга
адам айдап келмеле гези дейт.
Бир мишкы таан барык
Кок Буккага мишкы ай-
дап келди дейт кандын кий
кызы алманы ыргыткан болду
ден. Келген тас кандын кы-
зыккан алдынан оботергенде
Кыз алма менен урун калды
дейт. Ант тушкан ким
кызын эбүүлө бирок тагын
тушун калды ден кан намыз
ылды дейт. Кан намыз
ылын аркы аркыбыккала
кирди койула ден кан
кирди келди дейт. Бала
дууакер зыйкаргы кемекең.

узуну менен канга дуураан
ур ооруну ылан койду дейт.
Хан эленин таан алын
кейи мажыт догуз алыкан.
Баарына тааныган карматан
кыинктун ур тун дарыкан
кыинктун ур тун несе
айлант догуз дейт таантар.
Эки кундоого таан мунге
тоого ылар эки таан бир
мунек атын ур тун алы
кейсен ден кан кен салды
дейт. Анда тас кундоогу
кызге канга мунерди ой
сен да карын канган бурат
суран келди ден. Анан кыз
айтаарман асурады. Анда,
тас кундоогуз да ат суран
сизден дейт.

Кан: мах чиндоо диее таза
чиндоого ат жок зегн дейнт.
Мас кундоокун козулу болвоого
таза кызыкан козулу иеетт
бир ант берсең болвои уу ден
жези айтты дейнт. Оо иеетт
койго метнес козура ланы
алн келин бер ден бир кичибиз
кеч и чагы дейнт. Койго мет-
нес козура ланы мичи аны
бакалы озу мауна кетти дейнт.
Бир сапта баран ома туура
салган; оз атын менин, оз кичи-
мин кичин тоого таан баран
бир карга бир кичик атыалган
согуногуран ие. Бакаланы
уз этин бышырын мен, мин
канга уз эти гары болвои
тыи эти гары болсун ден
гуналан козу огурант.

- Антунотурса байа жн чино
жн теке таппаи келатайт дейт.
- Ассоломакекин ии каигаи,
келесиз мундттер?
- Кангын кундоочмек канган,
унне дары узден аз уулан
тыгыи кийик таппаи келат-
тамыс. - Ага немесе этн
дарыкен?
- ага ир эт дары дейт та-
кыттар.
- ир эткенен берин пейесин
ден кангын жн чиноочу
кен салгы дейт. - и бере-
тин. Менин оруз оитту-
гун бар омоту менен да-
царга таппа бастырсакар
беремин зегн дейт.
- окоо акылгачын тузгун

[illegible]

178
тавактын зетине курасе
анттын болун койун койду
дейт. (Анттыккара кийрикеден)
шаранга кан тас кийоо
мее таза кийоотукун мее
байагдан бетер ооруду ан
кет деген дейт. Канган аял
тас кийоотукун коңгу болбоо
таза кийоотукун коңгу. Суп
аман койсоң болбойту деген.
Кан макун мее ден жн
аман алган дейт. Озу макун
кызымын жн да макыккен
ден кан байа жн бн
мевалды дейт. Ушун менен
кан коңгулун терген уктан
калды. Тавактын зетинден
бакту торун тавакты ашо
жн баланы анттыккара
кийрин койуларат деген

179

Зейт кан. Эрсеунге коура
Таронтары ала келсе, Тарын-
тар о канга кийинтири сырт
эти дари болун калкынар тил
деди зейт. Алам эки кийин
дари миверди зейт тил
сырт этун ала келсунген.
Тас кийинси оу сен за
баран ат асеуран келди
мене за баранын ден зайкан
миверди. Козу канган ат
сурагиле ат мак зевайты
зейт. Канган айагы;
аа зеле буз ат берди сен
амо тас кийинси берди
этун мен макши болво-
дун зеле деди зейт. Амо
кысталактын башын туура
тайнасын арты кийини

180
Буурааны алкелен берген
зелен экен кан. Буура
алкелен бергенде оозун
мыктыр менен тауыпалы
бала кетти дейт. Барды
дагы буурааны бир сапта го-
розун койун оз абык менен
се кийимин кийип тоого
тогун бир ийикти атыпалы
буураанын маңына алкелди
дейт. Буураанын оозу муз-
дун кангадан тогдун кенин
оркотуно кийгизип буураанын
оозун мыктыр менен тауып
буураанын тобоверди дейт.
Диментин отурса алыч кан-
дын жи чирөөсү дагы калабыр.

- Асмандалекки

- неки салекки и нестипт
канган?

087
II Бригада Курманов

III Бригада Ормуш

Казахтар: мұрын келген:

Казыбекова Жубандык (казак)
Исаева

Боконьева Шурган
Котомкулова
Матиева
Сыдыкова

(музабаев
Корубай Бейшекеев).

Беташбеков Тезек
Малпаков Бурунай
Молдаалы (казак)
(Карыбай еңілоит)
Шурукмонов Байбурес



